تیرهای آتشی
در نقض دلایل فرقهٔ بغدادی

«ترجمه پښتو»

«النصال الحارقة في نقض حجج الفرقة المارقة»

ليکوال: مقتفي الأثر (ناصح الأمين)
دری ته ژباړه: مجاهد دين
پښتو ته ژباړه: راز محمد فريد

دکتاب عنوان:	تیرهای آتشی در نقض دلایل فرقهٔ بغدادی
اصلی عنوان	النصال الحارقة في نقض حجج الفرقة المارقة
لیکوال:	مقتفي الأثر (ناصح الأمین)
دری ته ژباړه:	مجاهد دین
پښتو ته ژباړه:	راز محمد فرید
دخپرولو نوبت	لومړی دیجیتال
دخپرولو تاریخ	۱۲دی ۱۳۹۸ه. ش ـــ ٦ جمادي الأولى ۱۴۴۱ه. ق

دغه کتاب دمجاهد الدین له سایت څخه را کښته شوی

www.mojahed-din.blogspot.com

النصال الحارقه

فی نقض حجج الفرقة المارقه

ليكوال:

مقتفي الأثر (ناصح الأمين)

درى ته ژباړه:

مجاهد دين

پښتو ته ژباړه:

راز محمد فريد

دمطالبو فهرست

د ژباړن مقدمهٔ

بسم الله والحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله أما بعد:

پر رېښتيا چې دبغدادی ډله ناصحان نه خوښوی هرچاچې دوي ته نصحت کړی، هغو ته يې دخائن، عميل، مذبذب، منافق او مرجئی جهمی، عالم سوء او.... په ستر ګو ورته وکتل او له بل هرچا نه يې له خپلو ناصحانو سره دښمنی ډيره کړه. او په رېښتيا سره، دخپل پروردګار ښښې او رحم ته داړ بندهٔ دژوندانه تر ټولو ستره تير وتنه د دوی دخلافت په شعارونو غوليدل وو، خــــو وروسته له پرېوتولو دګرد او غبارونو څخه، د دوی د حقيقت حال را څرګند شو چې دا يوه هغه غالی او مارقه فرقه او ډله ده چې ظاهر ښايسته او باطين فاسد وي. دغه کتاب دخپل رب په لور مې دمعذرت په خاطر او له خطا څخه مې درجوع دحجت په توګه او دبغدادی دخلافت دتبيين او روښانه کولو په خاطر ژباړلی دی. او دغه کتاب د زړه له کومی هغو کسانو ته وړاندې کووم چې د دوې په شعارونو او ظاهری ښکلا باندې غوليدلی دی. يا الله، زمونږ نيت دبغدادی له حمايت څخه په رېښتيا سره ستا د سنت راژوندی کول، دشريعت تحکيم او د دين اقامه کول وو، خو متأسفان د دغې ډلی کراهيت له ناصحانو او منزوی کيدل له ټولنی څخه د دې لاامل شوه چې دشهيدانو وينی هدر شی او دمسلمانی ټولنی له جهاد اوخلافت سره دبدبينی باعث وګرځي. ای الله ﷻ په خپل لطف او کرم دی هغو خلکو ته چې نيت يې خالص او لاره يې ګډه شوی ده هدايت وکړه، او هر هغه څوک چې قصداً اود عمد له مخې په کږه او خطا لاره درومی او دمسلمانانو ترمينځ دتفريقی لپاره فعاليت کووی او دکفری ملت مزدور او عميل ګرځيدلي دي د اسلام دنقاب ترشاه دهغوی سياستونه پلی کووي، يا الله ﷻ په خپل قوّت، بطش او عزّت سره دی د دوی مخه ونيسه او هغه خوار او ذليله وګرځوه. آمين، دغه کتاب د: «النصال الحارقة في نقض حجج الفرقة المارقة» په نامه د کتاب ژباړه ده چې ليکوال يې په لاندې مستعار نامه: «المقتفي الأثر (ناصح الأمين)» يو کس دی چې د «الوفاء الإعلامية» موسيسې له لوری په ۲۰۱۹ ميلادی کې خپور شوی دی. او ما د دغې ترجمې لپاره د: «تيرهای آتشی در نقض دلايل فرقهٔ بغدادی» نوم ورکړ. په دغه کتاب کې ليکوال هڅه کړی، چې دامامت عظمی او دهغه مقاصد د امارت اوخلافت له قدرت او شوکت سره نه پر ښکيدونکی اړيکی بيان کړی، او بيا بيان وی چې دابن عواد ابوبکر بغدادی خلافت بر سيره پردی چې شوکت قدرت او سلطه نلری، بلکې که دخلافت دورځې داعلان په توګه يې، دا رنګه قدرت او شوکت ولری هم، خو دامامت مقاصد يې له اساس څخه ضايع کړی دی، داسې چې نه يواځې سنت يی را ژوندی نکړل شريعت يې تحکيم او له ظالم څخه يې دمظلوم حق وا نشو اخيستلی،

بلکې دهغه جماعت پراهل علمو ناصحانو او مظلومانو باندې د ظالمانو دتسلط مکان ګرځیدلی او د اهل بدعتو لپاره منبرونه او منصبونه جوړ شوی ترڅو علماء او مسلمانان تکفیر او په قتل یې ورسوی. ولا حول ولا قوة إلا بالله. له الله ﷻ څخه غواړم چې زمونږ پای او عاقبت په خیر سره تمام کړی.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

مجاهد دین

١٣٩٨/٠٥/١٩

د مؤلف سريزه

ټولې ستاينې د هغه خدایﷻ لپاره دی چې دهرڅه پیدا کوونکی دی، هغه څوک چې بیرته ورګرځیدل د ده لور ته دی، دورود او سلام د وی پر زیرې ورکوونکی او ویرونکی محمد ﷺ باندې، او د ده پر آل او اصحابو یې او پرهغه چاباندې چې په نیکی له هغه څخه تبعیت کووی.

اما بعد: په یقین سره امامت عظمی، داسلام له سترو اصولو او واجباتو څخه دی، او دمسلمانانو دینی یا دنیوی مصلحت، پرته له منعقد کیدلو دهغه څخه نه محقق کیږی، له همدې امله اهل سنت وجماعت په اجماع سره دهغه پر وجوب باندې دنظر اتفاق لری. ابن حزم رحمه الله فرمایی: «اتّفق جَمِيع أهل السّنة وَجَمِيع المرجئة وَجَمِيع الشِّيعَة وَجَمِيع الْخَوَارِج على وجوب الْإِمَامَة وَأَن الْأمة وَاجِب عَلَيْهَا الانقياد لإِمَام عَادل يُقيم فيهم أَحْكَام الله ويسوسهم بِأَحْكَام الشَّرِيعَة الَّتِي أَتَى بهَا رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم حاشا النجدات من الْخَوَارِج فَإِنَّهُم قَالُوا لَا يلْزم النَّاس فرض الْإِمَامَة وَإِنَّمَا عَلَيْهِم أَن يشاطوا الْحق بَينهم».

ژباړه: «ټول اهل سنّت او واړه مرجئه اوټول شیعه ګاه او ټول خوارج دامامت پر وجوب باندې دنظر اتفاق لری، او دا پر امت باندې واجب دی تر څو دعادل امام لپاره فرمان برداری ولری تر دې چې دهغو په مینځ کې دالله تعالی احکام جاری کړی او دهغه شریعت داحکامو پر بنسټ چې رسول الله ﷺ پر هغه باندې راغلی د هغوي امور اداره کړی؛ البته بغیر دنجدی خوارجو له فرقې څخه چې وایې: پرخلکو باند دامامت فرض لازم نه دی بلکې یواځې په خپله دوی حق په خپل مینځ کې سره ویشی». [1]

او ماوردی رحمه الله فرمایی: «الْإِمَامَةُ: مَوْضُوعَةٌ لِخِلَافَةِ النُّبُوَّةِ فِي حِرَاسَةِ الدِّينِ وَسِيَاسَةِ الدُّنْيَا، وَعَقْدُهَا لِمَنْ يَقُومُ بِهَا فِي الْأُمَّةِ وَاجِبٌ بِالْإِجْمَاعِ».

ژباړه: «امامت دنبوت دمقام دځای ناستی لپاره، د دین دحراست او د دنیا دسیاست لپاره وضع شوی دی، او دهغه عقد د داسی کس لپاره چې دامت په منځ کې دهغه دترسره کولو په خاطر را پورته کیږی په اجماع سره واجب دی». [2]

او عبد الله بن المبارک رحمه الله فرمایی:

كَمْ يَرْفَعُ اللهُ بِالسُّلْطَانِ مَظْلَمَةً   فِي دِينِنَا رَحْمَةً مِنْهُ وَدُنْيَانَا

۱- الفصل في الملل والأهواء والنحل د ابن حزم (۴/۷۲).

۲- الأحكام السلطانية د الماوردی (ص: ۱۵).

لَوْلَا الْخِلَافَةُ لَمْ تُؤْمَنْ لَنَا سُبُلٌ وَكَانَ أَضْعَفُنَا نَهْبًا لِأَقْوَانَا

ژباړه: «ډير داسې موارد چې الله ﷻ دخپل رحمت له مخې يې، دظالم سلطان په وسيله، مونږ يې په دين او دنيا کې سرلوړی کړی يو. که خلافت نه وای لاری به امنيت نه وی او ضعيفان مو د زورور دتاراج لاندی راتلل». [1]

په کلی توګه د امامت دانعقاد لارې: يا د اهل الحل والعقد بيعت او دمسلمانانو دنظر اتفاق دی، يا استخلاف دی [2] **او يا غلبه او قهر دی. که څوک په دغو لارو کې تأمل وکړی، وينی چې د دغو ټولو لارو مشترکه ټکی، يو ټينګ او غير منفک اصل د امامت دی او هغه: «شوکت» «قدرت» او «سلطان» دی، ځکه چې دامامت مقاصد پرته له هغو څخه نه محقق کيږی. شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله فرمايي:** «بَلِ الْإِمَامَةُ عِنْدَهُمْ تَثْبُتُ بِمُوَافَقَةِ أَهْلِ الشَّوْكَةِ عَلَيْهَا، وَلَا يَصِيرُ الرَّجُلُ إِمَامًا حَتَّى يُوَافِقَهُ أَهْلُ الشَّوْكَةِ عَلَيْهَا الَّذِينَ يَحْصُلُ بِطَاعَتِهِمْ لَهُ مَقْصُودُ الْإِمَامَةِ، فَإِنَّ الْمَقْصُودَ مِنَ الْإِمَامَةِ إِنَّمَا يَحْصُلُ بِالْقُدْرَةِ وَالسُّلْطَانِ، فَإِذَا بُويِعَ بَيْعَةً حَصَلَتْ بِهَا الْقُدْرَةُ وَالسُّلْطَانُ صَارَ إِمَامًا.

وَلِهَذَا قَالَ أَئِمَّةُ السَّلَفِ: مَنْ صَارَ لَهُ قُدْرَةٌ وَسُلْطَانٌ يَفْعَلُ بِهِمَا مَقْصُودَ الْوِلَايَةِ، فَهُوَ مِنْ أُولِي الْأَمْرِ الَّذِينَ أَمَرَ اللَّهُ بِطَاعَتِهِمْ مَا لَمْ يَأْمُرُوا بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ، فَالْإِمَامَةُ مُلْكٌ وَسُلْطَانٌ، وَالْمُلْكُ لَا يَصِيرُ مُلْكًا بِمُوَافَقَةِ وَاحِدٍ وَلَا اثْنَيْنِ وَلَا أَرْبَعَةٍ، إِلَّا أَنْ تَكُونَ مُوَافَقَةُ هَؤُلَاءِ تَقْتَضِي مُوَافَقَةَ غَيْرِهِمْ بِحَيْثُ يَصِيرُ مُلْكًا بِذَلِكَ. وَهَكَذَا كُلُّ أَمْرٍ يَفْتَقِرُ إِلَى الْمُعَاوَنَةِ عَلَيْهِ لَا يَحْصُلُ إِلَّا بِحُصُولِ مَنْ يُمْكِنُهُمُ التَّعَاوُنُ عَلَيْهِ؛ وَلِهَذَا لَمَّا بُويِعَ عَلِيٌّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَصَارَ مَعَهُ شَوْكَةٌ صَارَ إِمَامًا.

وَلَوْ كَانَ جَمَاعَةٌ فِي سَفَرٍ فَالسُّنَّةُ أَنْ يُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ، كَمَا قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: " «لَا يَحِلُّ لِثَلَاثَةٍ يَكُونُونَ فِي سَفَرٍ إِلَّا أَنْ يُؤَمِّرُوا وَاحِدًا مِنْهُمْ» " فَإِذَا أَمَّرَهُ أَهْلُ الْقُدْرَةِ مِنْهُمْ صَارَ أَمِيرًا. فَكَوْنُ الرَّجُلِ أَمِيرًا وَقَاضِيًا وَوَالِيًا وَغَيْرَ ذَلِكَ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي مَبْنَاهَا عَلَى الْقُدْرَةِ وَالسُّلْطَانِ، مَتَى حَصَلَ مَا يَحْصُلُ بِهِ مِنَ الْقُدْرَةِ

١- الأحكام السلطانية د الماوردی (ص: ١٥).

٢- استخلاف. دا معنی چې د مسلمانانو دوخت خليفه له خان څخه وروسته خپل ځای ناستی وټاکی. مترجم

وَالسُّلْطَانِ حَصَلَتْ وَإِلَّا فَلَا؛ إِذِ الْمَقْصُودُ بِهَا عَمَلُ أَعْمَالٍ لَا تَحْصُلُ إِلَّا بِقُدْرَةٍ، فَمَتَى حَصَلَتِ الْقُدْرَةُ الَّتِي بِهَا يُمْكِنُ تِلْكَ الْأَعْمَالُ كَانَتْ حَاصِلَةً وَإِلَّا فَلَا.

وَهَذَا مِثْلُ كَوْنِ الرَّجُلِ رَاعِيًا لِلْمَاشِيَةِ، مَتَى سُلِّمَتْ إِلَيْهِ بِحَيْثُ يَقْدِرُ أَنْ يَرْعَاهَا، كَانَ رَاعِيًا لَهَا وَإِلَّا فَلَا، فَلَا عَمَلَ إِلَّا بِقُدْرَةٍ عَلَيْهِ، فَمَنْ لَمْ يَحْصُلْ لَهُ الْقُدْرَةُ عَلَى الْعَمَلِ لَمْ يَكُنْ عَامِلًا.

وَالْقُدْرَةُ عَلَى سِيَاسَةِ النَّاسِ إِمَّا بِطَاعَتِهِمْ لَهُ، وَإِمَّا بِقَهْرِهِ لَهُمْ، فَمَتَى صَارَ قَادِرًا عَلَى سِيَاسَتِهِمْ بِطَاعَتِهِمْ أَوْ بِقَهْرِهِ، فَهُوَ ذُو سُلْطَانٍ مُطَاعٍ، إِذَا أَمَرَ بِطَاعَةِ اللَّهِ.

وَلِهَذَا قَالَ أَحْمَدُ فِي رِسَالَةِ عُبْدُوسِ بْنِ مَالِكٍ الْعَطَّارِ: " أُصُولُ السُّنَّةِ عِنْدَنَا التَّمَسُّكُ بِمَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - " إِلَى أَنْ قَالَ: " وَمَنْ وَلِيَ الْخِلَافَةَ فَأَجْمَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ وَرَضُوا بِهِ، وَمَنْ غَلَبَهُمْ بِالسَّيْفِ حَتَّى صَارَ خَلِيفَةً وَسُمِّيَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَدَفْعُ الصَّدَقَاتِ إِلَيْهِ جَائِزٌ بَرًّا كَانَ أَوْ فَاجِرًا "».

ژباړه: «امامت د هغو (یعنی اهل سنّتو) په نزد پر هغه (امام باندی) داهل شوکتو په موافقت سره ثابتیږی، او یو څوک نشی امام کیدلی، مگر دا چې «اهل شوکت» له هغه سره پر امام والی یې موافقت وکړی؛ یعنی موافقت د هغو کسانو چې د دوی په اطاعت سره له هغه (امام) نه دامامت مقاصد حاصلیږی، ځکه دامامت مقاصد او اهداف یواځې په «قدرت» او «سلطان» سره دی چې حاصلیږی، نو که له هغه سره یې بیعت وکړ د دغه بیعت په واسطه، قدرت او سلطان حاصلیږی او دی په امام باندې بدلیږی. د همدې لپاره دسلفو امامان فرمایی: هرچاچې قدرت او سلطان په لاس را وړ، نو د همدغو دوه وو (قدرت او سلطان) په وسیلې سره، دولایت مقصود او اهداف ترسره کیږی، او له هغه اولی الأمره! څخه کیږی چې الله ﷻ یې داطاعت کولوامر ـــــ په داسې حال کې چې دالله تعالی دمعصیت امر ونکړی ـــ کړی دی. نو امامت باچاهی او سلطان دی، پا چایی د یو یا دوه او درې کسانو په مـــــوافقت سره لاس ته نه راځي؛ مگر داچې موافقت د دغو کسانو، دنورو د موافقت اقتضا وکړی چې په دی ډول سره په پادشاه باندې بدلیږی. او دا رنګه هر هغه امر چې د ترسره کولو لپاره یې د مرستې او معاونت اړ تیا ولری، نو هغه امر نه ترسره کیږی، مګر دی داسې کسانو شتون چې دهغه امر پر مرستی او دتعاون امکان ولری او دهمدې لپاره کله یې چې علی رضی الله عنه ته بیعت ورکړ او شوکت له هغه سره شو، په امام باندې بدل شو. که چیرته یو جماعت په سفر کې وی سنت دادی چې یو له دوی څخه دی امیر شی لکه څنګه چې رسول الله ﷺ فرمایلی دی: {درې کسانو لپاره حلال نه دی چې په سفر کې وی مګر دا چې یویې له دوی څخه امیر یې نه وی} نو کله چې یو له هغو څخه اهل قدرت دی پر دوی باندې امر وچلوی، په امیر باندې بدلیږی. او دا چې یو کس وغواړی، امیر،

قاضی، والی او نور هغه امور چې مبنايي پر قدرت او سلطان سره ده، شي، نو هر کله کوم شیانو چې قدرت او سلطان دهغو په وسیله باندې حاصلیږی شتون و درلود، نو هغه کس داسې منصبونو ته رسيږی او کنه نه رسيږي. ځکه له داسې منصبونو څخه موخه دهغو کارونو ترسره کول دی چې پرته له درلودلو دقدرت څخه نشی کولی هغه ترسره کړی، نو کله چې د دغو اعمالو د ترسره کيدلو قدرت حاصل شو، بیا هغه منصبونه هم حاصلیږی او کنه لاس ته نه راځي. دا د دې مثال لری چې یوکس دیوې رمې شپون شي، نو کله چې رمه هغه ته وسپارل شوه په داسې توګه سره چې هغه وځروالی شی نو دغه کس به دهغې رمې راعی او شپون وی اوکنه نشی کیدلی. نو نشی کولی چې یو عمل ترسره کړی، مګر هله چې دهغه عمل دترسره کولو قدرت شتون ولری، که یو څوک دیوې کړنی دترسره کولو قدرت ونه لری پرهغه عمل باندې به عامل هم ونګرځي. دخلکو پر امورو او سیاست باندې قدرت درلودل، یا خو دخلکو پر اطاعت، اویاهم پر قهر اوغلبه باندې وی، نو هرکله چې له ده څخه دخلکو په اطاعت یا په قهر او غلبې سره يې وکولی شول چې بر خلکو باندې سیاست پلی کړی، نو دیوه مطاع سلطان په خاوند به بدل شي؛ په داسې حال کې چې دالله ﷻ پر اطاعت باندې امر وکړی. ځکه خو احمد د عبدوس بن مالک العطار په رساله کې فرمايي: {زمونږ په نزد دسنتو اصول، تمسک پر هغه څه باندې دی چې درسول الله ﷺ اصحاب پرهغه باندې وو} تر دې چې فرمايي: {هرڅوک چې خلافت پر غاړه واخلی او خلک پر هغه باندې اجماع وکړی او پر ده باندې راضی شی، او (دا رنګه) هرڅوک چې په توره پرخلکو باندې غلبه پیدا کړی تر دې چې خلیفه شی او امیر المومنين ونومل شی، نو هغه ته دصدقاتو ورکول جایز دي، برابره ده که دی نیک وی او که بدکاره وی». [۱] انتهی

وروسته له پوهیدلو له دغه محکم بنسټ او اصل، اود دغې ټینګې او استواری عقیدی څخه چې دشوکت او قدرت ترمینځ اړیکه چې له امامت او ولایت سره يې لری، دا په څرګنده سره درک کولی شو چې له ولاة او حکامو څخه اطاعت د دوی په واسطه دامامت د اهدافو او مقاصدو په محقق والی پورې تړلی دي. خلیفۀ راشد علی بن ابی طالب رضی الله عنه فرمايي: «كلماتٍ أَصَابَ فِيهِنَّ: حَقٌّ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يَحْكُمَ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ ۚ وَأَنْ يُؤَدِّيَ الْأَمَانَةَ ۚ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ حَقًّا عَلَى الْمُسْلِمِينَ أَنْ يَسْمَعُوا وَيُطِيعُوا وَيُجِيبُوا إِذَا دُعُوا».

۱- منهاج السنة النبوية د ابن تيميه (۱/۵۲۷-۵۲۹).

ژباړه: «امام دا دنده لری پر کوم څه چې الله ﷻ را نازل کړی حکم وکړی او امانت ادا کړی، نو که دا رنګه یې وکړل، نومسلمانان به وظیفه ولری چې وایې وری او اطاعت وکړی او که وغوښتل شول اجابت د ی کړی». [1]

له همدې امله جمهورو فقهاؤ له یوه ظالم څخه اطاعت کول چې دامامت اهداف او مقاصد یې نه وی ضایع کړی واجب بللی دی، شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله فرمایی: «وَأَمَّا نَفْسُ الْوِلَايَةِ وَالسُّلْطَانِ فَهُوَ عِبَارَةٌ عَنِ الْقُدْرَةِ الْحَاصِلَةِ، ثُمَّ قَدْ تَحْصُلُ عَلَى وَجْهٍ يُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ، كَسُلْطَانِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ، وَقَدْ تَحْصُلُ عَلَى وَجْهٍ فِيهِ مَعْصِيَةٌ، كَسُلْطَانِ الظَّالِمِينَ».

ژباړه: «او اما په خپله ولایت او سلطان عبارت دی له قدرت څخه چې حاصل شوی وی، لکه دخلفاء راشیدینو سلطه او فرمان روایی، او ممکن له یوې وجی چې په هغه کې معصیت شتون ولری حاصل شوی وي، لکه دظالمانو سلطه». [2]

او خلیفهٔ راشد علی بن ابی طالب رضی الله عنه فرمایی: «لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ إِمَارَةٍ بَرَّةً كَانَتْ أَوْ فَاجِرَةً. قِيلَ لَهُ: هَذِهِ الْبَرَّةُ قَدْ عَرَفْنَاهَا فَمَا بَالُ الْفَاجِرَةِ؟ قَالَ: يُؤَمَّنُ بِهَا السَّبِيلُ، وَيُقَامُ بِهِ الْحُدُودُ، وَيُجَاهَدُ بِهِ الْعَدُوُّ، وَيُقْسَمُ بِهَا الْفَيْءُ».

ژباړه: «خلک باید حتما امیر ولری که هغه نیک کاره اوکه بد کاره وی. هغه ته وویل شول: نیکو کاره امیر خو پیژنو خو له بدکاره امیر څخه حکمت څه دی؟ علی رضی الله عنه وویل: دهغه په وسیلهٔ لارې امن کیږی، حدود اقامه کیږی او له دښمن سره جهاد کیږی او دفی اموال ویشل کیږی». [3]

و تاسې لکه دابن عواد په څیر سفاک چې ځان یې په یوه سوړه کې غلی کړی او رویبضه سفیهان مجرمان یې وګوری چې څرنګه یې دشرعی او امامت مقاصد تریښنو لاندې کړی او څه رنګه چې دالله ﷻ پرشریعت باندې دحکم کولو وړ وو حکم نه دی کړی، او د امر پرمعروف او نهی له منکر څخه مفهوم یې دومره را تنګ کړی چې دغه شعیره یې له محتوا څخه په کلی توګه را بهر کړی، ظالم یې له مظلوم څخه جلا نکړ داهل علمو عزت یې وناستلو دوی یې په خپل مقام کې پرې نښودل او دمبتدعو ژبه یې دالله په دین کې د

۱- سعید بن منصور په خپل سنن (۱۲۸۶/۴) شماره (۶۵۱) کې او ابن شیبه په مصنف ج (۳۶۶/۱۷) شماره (۳۳۱۹۹) کې هغه تخریج کړی او لفظ دابن ابی شیبه دی.

۲- منهاج السنة النبویة د ابن تیمیه (۵۳۰/۱).

۳- منهاج السنة النبویة د ابن تیمیه (۵۴۸/۱).

خبنولو او خوض څخه بنده نکړه بلکې دروازې یې هم ورته پرانستلی، هغه منصبونه اومقامونه یې دوی ته ورکړل تردې چې دخلکو دین یې فاسد کړ–مگر دهغه کسی چې الله ﷻ پرې رحم کړی وی– د دوي پر نزد دمسلمانانو. وژل او تکفیر ول لکه د اوبو دڅکلو شانته دی.

ابو عبد الله بدر الدین رحمه الله کوم څه چې پر امام باندې واجب او د رعیت له حقوقو څخه دي په اړه فرمایي: «حفظ الدّين على أُصُوله المقررة، وقواعده المحررة، ورد الْبدع، والمبتدعين، وإيضاح حجج الدّين، وَنشر الْعُلُوم الشَّرْعِيَّة، وتعظيم الْعلم وَأَهله، وَرفع مناره وَمحله، ومخالطة الْعلمَاء الْأَعْلَام، النصحاء لدين الْإِسْلَام، ومشاورتهم فِي موارد الْأَحْكَام، ومصادر النَّقْض والإبرام. قَالَ الله تَعَالَى لنَبيه [صلى الله عَلَيْهِ وَسلم] {وشاورهم فِي الْأَمر} قَالَ الْحسن: كَانَ وَالله غَنِيا عَن الْمُشَاورَة، وَلَكِن أَرَادَ أَن يستن لَهُم».

ژباړه: «دمعینو او ثابتو اصولو مطابق د دین حفاظت کول، بدعت او مبتدعان د ردکړی، او حجتونه د واضحه کړی، دشرعی علومو نشرول، دعلم او اهل علمو تعظیم به کوی دهغو مناره او محل به وچت وی، او د دین له ناصحانو او علماؤ سره به مخالطت کوی او له دوی سره به داحکامو او مربوطه مصادرو دنقص او استوار ولو د د ین د احکامو په اړه مشوره کوی. الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته یې فرمایي: {په کارونو کې له هغوی سره مشوره وکړه} حسن بصری فرمایي: پر الله قسم چې هغه له مشوری کولو څخه بی نیازه وو، یواځې وی غوښتل چې مشوره کول دهغوی لپاره سنت وگرځوی». [1]

او دغه ټول "جرایم " یې دشوکت تمکین او منعت په وخت کې درلودل، چې اوس به یې حال څرنگه وی چې ټول تمکین یې له مینځه لاړ او عقد او پیمان یې هم ضایع شول ؟وگوري دوی یې مجاهدین اولادونه او ښځې یې دی چې د دوی زرگونه تن دکفارو او ملحدینو په زندانونوکې بندیان شوی دی خو ابن عواد او کارتونی دولت یې دپام وړ داسې هیڅ څه د دوی لپاره نه دی کړی! اگر که د دوی په توان او امکان کې شته دی چې دوی له زندانونو څخه رابهر کړی، او د دوی را وېستل له زندانونو څخه جگړو او غزاگانو ته اړتیا هم نلری، ځکه چې نن ورځ پیسې دهغوی د آزادولو او د هغوی دوینو او ورونو دحفاظت لپاره کفایت کوی، خو پیښنی د دې گواهی ورکوی چې ابن عواد او د ده مارقه ډله په ډیرو مواردو کې قصداً دمجاهدینو او د دوی دښځو او اولادونو په آزاد ولو کې غفلت کړی دوی ډیر هغه محاولات چې دزندانیانو د رابهر کولو په موخه دکفری ملیشو اوملحدانو څخه وو دوی له ماتی سره مخ کړل، داهل سنت علما د داسی یوکس داطاعت باطل والی چې حال یې دا رنگه وی او دهغه دامامت دنامعتبر والی په اړ هیڅ اختلاف نلری،

۱– تحرير الأحكام في تدبير أهل الإسلام، د ابن جماعة (ص: ٦٥، ٦٦).

او هغه احادیث چې دصبر کولو او اطاعت کولو په اړه دی هم دا ډول کس ته نه شاملیږی، شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله – چاچي په خپله د ظالم په اړه دصبر امر رانقل کړی دی ــ فرمایي: «فَأَهْلُ السُّنَّةِ يَقُولُونَ: الْأَمِيرُ وَالْإِمَامُ وَالْخَلِيفَةُ ذُو السُّلْطَانِ الْمَوْجُودُ الَّذِي لَهُ الْقُدْرَةُ عَلَى عَمَلِ مَقْصُودِ الْوِلَايَةِ».

ژباړه: **«اهل سنّت وايي: امير، امام او خليفه هغه څوک دی چې دسلطې خاوند وی او موجود وی (غايب نه وی) او د ولايت دمقاصدو او اهدافو دترسره کولو قدرت ولری».** [۱]

همدا شان وايي: «النَّبِيَّ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – أَمَرَ بِطَاعَةِ الْأَئِمَّةِ الْمَوْجُودِينَ الْمَعْلُومِينَ الَّذِينَ لَهُمْ سُلْطَانٌ يَقْدِرُونَ بِهِ عَلَى سِيَاسَةِ النَّاسِ لَا بِطَاعَةِ مَعْدُومٍ وَلَا مَجْهُولٍ، وَلَا مَنْ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ، وَلَا قُدْرَةٌ عَلَى شَيْءٍ أَصْلًا».

ژباړه: **«پيغمبر ﷺ دهغو امامانو پر اطاعت سره امر کړی دی چې موجود او معلوم وی، يعنی هغه څوک چې دسلطې خاوندان دی او دهغو په وسيله سره کولی شي دخلکو امور اداره کړی، نه داچې له داسې يوچا څخه اطاعت وشي چې شتون نلری او مجهول الحال وی نه هغه څوک چې سلطه نلری او نه هغه کس چې هيڅ هم نلری».** [۲]

مهمه نکته: د دې لپاره چې دابن عواد سرزوري او زور ناچيان پرمونږ باندې افتراء ونتړی ــ لکه څنګه يې چې عادت دی ــ وايو زمونږ موخه له قدرت او شوکت څخه هغه څه دی چې دهغې په وسيله کولا ی شو دامامت مقاصد محقق کړو لکه څنګه چې دخلافت داعلان پر مهال دا رنګه وو، او پر ټولو ښارونو دمسلمانانو باندې مطلقه تمکين او قدرت نه مو منظور نه دی. شيخ ترکی بن مبارک البنعلی تقبله الله د مسلمانانو لپاره دامام د انتصاب دوجوب له ادله ؤ له را وړولو وروسته وايي: «وهذا يدلك على أهمية تحقق التمكين والقوة والشوكة –من حين الأصل–، وارتباط ذلك ارتباطاً وثيقاً بمسألة الإمامة والخلافة [...]. ولكنني أحسب أن التمكين على سائر ديار المسلمين ليس شرط صحة للخلافة بقدر ما هو شرط كمال. فإن المراد تحقق التمكين جزئياً على بعض ديار المسلمين دون بعضها الآخر».

ژباړه: **«او دغه د تمکين او قوت او شوکت دتحقق اهميت ــــ له دې جهت چې اصل دی ــ او دامامت او خلات له مسئلی سره نه پريکيدونکی او کلکې اړيکې لری،... منتها زما په نظر دمسلمانانو پر**

۱– منهاج السنة النبوية د ابن تيميه (۱/۵۵۶).

۲– منهاج السنة النبوية د ابن تيميه (۱/۱۱۵).

ټولو ښارونو باندې تمکين دخلافت دصحت شرط نه دی پر کومه اندازه چې دهغه دکمال شرط دی. نو منظور، تری پریوه برخه دمسلمانانو دښارونو باندې دجزئی تمکین تحقق دی نه پر نورو برخو دهغو». [1]

خـــــو دابن عواد سر زوری او زور ناچیان...

په هر قمیت سره چې وی دخپل کارتونی او په سوړه کې دپېټ شوی خلیفه بر عیبونو پټي لړوی او پر مخالفنو يې داعتراض کولو په خاطر له هرې لارې او کړنی څخه کار اخلی؛ یو ځل له تکفیر، تبدیع، تفسیق اومتهم کول پر خارجیت او مروق سره، بل ځل متهم کول پر عمیل اوخائن سره، چې دغه ټول يې د نفس دهوا او خباثت له مخې دی په ناحقه او د شریعت له مخې يې تیری کړی او په دین کې پرته له فهم او فقهې څخه خبرې کوی، او حال يې لکه دنورو هم مثلانو غوندې داهل جهل او بدعتیانو دی چې نصوص سره پیچي او ځنې دهغو پر بعضې نورو باندې تړی. کومه اصلی زیرمه چې دخپلو بی ارزښته لیکنو کې لری، یواځې کاپی او پیست کول دی د صفحو د تکثیر او دلیکنو دشمیر دزیاتولو په خاطر او د هغو دجلدونو دپوښتیو آراسته کول او دهغو د جل وبل ښودل دی، او بیایې خپلې ناخوالی او نالوستی د امت دعلماؤ او دسلفو تر نامه لاندې خپرول دی !. شاعر په دغه شعر کې څومره ښه ویلی دی:

ولیس بالدعاية المزخرفة	يصنع عالم وذا هو السفه
كم خدع الناسَ بريقُ الأغلفة	وكم كتاب حقُّه أن تُتلفَه

ترجمه: «پر ښاېسته شویو تبلیغاتو، نشو کولی له هغه چا څخه چې ناپوهه او سفیه دی عالم جوړ کړو. څه ډیر کسان دهغو کتابونو چې جلد اوغلاف يې تزئین او براق شوی فریب خوړلی، او څه ډیر کتابونه چې دله مینځه وړولو وړ دی». [2]

که پر خپلوورونو او دسر پر تاجونو باندې «داهل سنت وجماعت پر اولادونو» د دوی پر جعل او تزویرونو باندې پر غولیدلو نه ویریدلی نو له دوی او تدلیساتو څخه مې يې مخ اړولو، خو کار له ارادې او خواست څخه تیر او پر طاعت او انقیاد پورې يې تعلق موندلی دی، لکه څنګه چې الله ﷻ فرمایی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡتُمُونَ مَآ أَنزَلۡنَا مِنَ ٱلۡبَيِّنَٰتِ وَٱلۡهُدَىٰ مِنۢ بَعۡدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِي ٱلۡكِتَٰبِ أُوْلَٰٓئِكَ يَلۡعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلۡعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ١٥٩﴾ [البقرة: ۱۵۹]

۱- القيافة في عدم اشتراط التمكين للخلافة، د ترکی البنعلی (ص: ٦) ط ۲: مؤسسة الغرباء للإعلام، ۱۴۳۵ هـــ (۲۰۱۴ م)

۲- شعر د سفیان الحکمی دی.

«کوم خلک چي زموږ نازل شوي روښانه لارښووني او هدايات پټوي، په داسي حال کښي چي موږ هغه د ټولو انسانانو د لارښووني لپاره په خپل کتاب کښي بيان کړيدي، باور ولرئ چي الله هم وربانديې لعنت وايي او ټول لعنت ويونکي هم وربانديې لعنت وايي».

ابن الجوزی رحمه الله فرمایی: «وَهَذِهِ الْآيَةُ تُوجِبُ إِظْهَارَ عُلُومِ الدِّينِ مَنْصُوصَةً كَانَتْ أَوْ مُسْتَنْبَطَةً».

ژباړه: «دغه آیت، دعلومو څرګندول واجب کړی دی، که هغه منصوصی علوم وی او که استنباطی».[1]

کوم څه چې تیر شول، په اصل کې دابن عواد دخلیفه اودامام په توګه دهغه نامعتبروالی مو بیان کړ، او بالفرض که دابن عـــــواد خلیفه او حاکم والی ته تنزل هم وکړو ـــ په داسې حال کې چې دا رنګه نه دی ـــ خـــــو په راتلونکی کې کوم دلایل یې چې راوړی او دهغو په تأویل او تنزیل کې ګمراه شوی او دهغو د دلالاتو او معانیو په پوهیدو کې منحرف شوی دی رد ووم یی.

لیکنه: مقتفي الأثر (ناصح الأمین)
یکشنبه ۱۸ ذو القعده ۱۴۴۰ هــ
چې د ۲۱ جون ۲۰۱۹ م سمون لری

۱- الآداب الشرعية والمنح المرعية د ابن مفلح (۱۵۱/۲).

لـــــومړی حدیث:

امام البخاری رحمه الله فرمایی: «حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ جُنَادَةَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، وَهُوَ مَرِيضٌ، قُلْنَا: أَصْلَحَكَ اللهُ، حَدِّثْ بِحَدِيثٍ يَنْفَعُكَ اللهُ بِهِ، سَمِعْتَهُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: دَعَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْنَاهُ، فَقَالَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا: «أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةً عَلَيْنَا، وَأَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ، إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرْهَانٌ».

ژباړه: «جنادة بن أبی أمیة وویل: د عبادة بن صامت خوات ورغلو او دی مریض وو، ومو ویل: الله ﷻ دی دتاسو حال اصلاح کړی داسې یو حدیث (مونږ ته) وواېه چې الله تعالی دهغه په واسطه تاسو ته نفع رسولی وی، چې له رسول الله ﷺ نه دې اوریدلی وی، وې ویل: پیغمبر ﷺ مونږ را وغوښتلو او مونږ له هغه سره بیعت وکړ، او دهغو مواردو په اړه یې چې له مونږ څخه پیمان واخیست داسې یې وفرمایل: په اوریدلو او اطاعت کولو دخوشحالۍ او خپګان کې، په سختي او آساني پر مونږ دنورو په ترجیع کې، بیعت درکړی. او داچې له حکامو او والیانو سره اخته نشو مګر داچې ښکاره کفر مو ولیدلو او دهغه لپاره مو دالله ﷻ له لوری برهان او دلیل درلوده». [1]

وایو: اولاً: دا خبره چې: {إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا، عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ = **مګرداچې ښکاره کفر مو (ترې) ولیدلو او د هغه لپاره مو دالله له لوری دلیل او برهان درلودلو**} **دسلفو په نیز نه ده ثابته شوی چې دا خبره دی دپیغمبر ﷺ وی. په تحقیق سره سفیان الثوری رحمه الله دغه حدیث را روایت کړی او دغه عبارت پر دې اساس چې د ځینی نورو خلک له لوری زیادت دی ذکر کړی او دهغه د عدم ثبوت والی لپاره یې اشاره کړی ده ! سفیان رحمه الله فرمایې:** «زَادَ بَعْضُ النَّاسِ: (مَا لَم تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا)»..

ژباړه: «بعضی له خلکو څخه دغه عبارت {ترڅو مو چې ښکاره کفر نه وی (تری) لیدلی}. ور زیات کړی، صحابه او سلفو له قدیم څخه دظالمو امامانو پر وړاندې د خروج پرمسئله کې اختلاف دنظر در لودلی او داسې یوه خبره دهغو کسانو چې د دارنګه امامانو پر وړاندې دخروج مانع دی ونه موندله چې (دعدم خروج لپاره) دی پر دغه عبارت باندې استدلال کړی وي!نو که چیرته دغه عبارت ثابت وای ـــــ لکه څنګه چې ځنی داسې ادعا کوي ـــــ نو صحابه اوسلفو به په دغه عبارت باندې احتجاج کړی وو!

۱– متفق علیه، البخاری (۹/۴۷) شماره (۷۰۵۵، ۷۰۵۶) او لفظ از دهغه دی، او مسلم (۶/۱۶) شماره (۱۷۰۹).

دوهم: په فرض د دې سره چې دغه عبارت ثبوت هم ولری، نو دنصوصو دصحیح فهم لازمه په عمومی توګه او د شریعت په خصوصی توګه، دالفاظو د دلالاتو او انواع او مراتبو په نسبت دفقهی او پوههی در لودل دی، امام علی بن المدینی رحمه الله فرمایی: «التَّفَقُّهُ فِي مَعَانِي الْحَدِيثِ نِصْفُ الْعِلْمِ، وَمَعْرِفَةُ الرِّجَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ».

ژباړه: «داحادیثودمعنا لپاره دعلم کسب کول نیمایي دعلم ده، او نیمایی نوریې د رجالو دپیژندل علم دی». دغه عبارت ته د دقت په نظر سره چې: «إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا» له پیغمبر ﷺ نه روایت شوی دی، وینو چې په حدیث کې دکفر لفظ عام دی، چې کفر اکبر او اصغر دواړوته شاملیږی او تخصیص یې یواځې کفر اکبر ته پرته له دلیل او کوم بنسټ څخه تخصیص کوول دی. او دصحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم خروج دهغو حکامو پر وړاندې چې دهغوی حالت کفر اکبر ته نه ؤ رسیدلی په ښکاره توګه څرګند وی چې دکفر لفظ اکبر او اصغر دواړو ته شاملیږی. او د امام النووی رحمه الله – نظر چې د ظالمو حکامو پر وړاندې د صبر وشي دی –، هم اقرار کوی چې په دغه روایت کې دکفر لفظ اصغر ته هم شامل دی! النووی رحمه الله فرمایی: «وَالْمُرَادُ بِالْكُفْرِ هُنَا الْمَعَاصِي»؛ «منظور له کفر څخه دلته، ګناهونه دی. [1]

او دنورو احادیثو دجمع او الفاظو ته په کتو سره په بربنډه او ښکاره توګه معلومیږی چې دکفر لفظ په روایت کې کفر اکبر او اصغر دواړوته شاملیږی. لکه څنګه چې د ابن حبان رحمه الله په نیزد روایت شوی: «إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَعْصِيَةً»؛ «مګر داچې معصیت وي». [2]

او داشان دغه روایت یې را وړی: «إِلَّا أَنْ تَكُونَ مَعْصِيَةً لِلَّهِ بَوَاحًا»؛ «مګر داچې (دتا اوریدل او اطاعت کول) په ښکاره توګه معصیت او نا فرمانی وی». [3]

۱– شرح النووي علی المسلم، (۱۲/۲۲۹).

۲– عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اسْمَعْ وَأَطِعْ فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ، وَمَنْشَطِكَ وَمَكْرَهِكَ، وَأَثَرَةٍ عَلَيْكَ، وَإِنْ أَكَلُوا مَالَكَ وَضَرَبُوا ظَهْرَكَ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَعْصِيَةً».

له عباده بن صامت رضی الله عنه څخه راغلی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: «په سختی او آسانی کې دی، او (په خوشحالی او خپګان کې دی، او پرتاباندې دنورو دترجیح کیدلو پرتا، واوره او اطاعت وکړه؛ اګرکه هم مال د وخوری او شا د ووهي؛ مګر دا چې (او ریدل او اطاعت کول دی په) معصیت او ګناه کې وی». ابن حبان په خپل صحیح (۱۰/۴۲۵) په شماره (۴۵٦۲) کې هغه تخریج کړی دی

۳– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا عُبَادَةَ»، قُلْتُ: لَبَّيْكَ، قَالَ: «اسْمَعْ وَأَطِعْ فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ، وَمَكْرَهِكَ، وَأَثَرَةٍ عَلَيْكَ، وَإِنْ أَكَلُوا مَالَكَ، وَضَرَبُوا ظَهْرَكَ، إِلَّا أَنْ تَكُونَ مَعْصِيَةً لِلَّهِ بَوَاحًا».

ممکن څوک ووايي: {په دغو روایاتو کې ضعف وجود لری او پر هغو باندې احتجاج نه کیږی}. نو بیا وایو: ضعیف روایت په دې معنی سره نه دی چې درواغ دی وی! اهل فن په دې عقیدې سره دی چې ضعیف روایت کولی شی دصحیح روایت تفسیر وی. ملا علی القاری رحمه الله فرمایی: «فَالْحَدِيثُ الضَّعِيفُ يَصْلُحُ أَنْ يَكُونَ تَفْسِيرًا لِلْحَدِيثِ الصَّحِيحِ».

ژباړه: «ضعیف حدیث د دې وړتیا لری چې د صحیح حدیث لپاره تفسیر وګرځی».

خلاصه: د {إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا، عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ = مګر دا چې کله مو ښکاره کفر (تری) ولیدو او دهغه لپاره مو دالله تعالی له لوری دلیل او برهان درلودي} عبارت له پیغمبر ﷺ نه ثابت شوی نه دی په فرض د ثبوت سره یې هم لکه څنګه مو چې توضیح کړلو، هم کفر اکبر او هم کفر اصغر ته شاملیږی.

له عبادة بن الصامت نه روایت شوی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: ای عباده، ومې ویل: په خدمت کې دحاضریم. وی فرمایل: «په سختی او آسانی کې دی، او خپګان کې دی، او دنورو پر تاباندې د ترجیح ورکوولو کې، واوره او اطاعت وکړه؛ اګرکه مال د هم وخوری او شا دی ووهی؛ مګر داچې (اوریدل او اطاعت کول د دتا) په ښکاره توګه، دالله ﷻ معصیت او نافرمانی کوول وي».

ابن حبان په خپل صحیح (۴۲۸/۱۰) شماره (۴۵٦٦) باندې تخریج کړی دی..

دوهـــــــم حديث:

امام مسلم رحمه الله فرمايی: «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ الْحَضْرَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلَ سَلَمَةُ بْنُ يَزِيدَ الْجُعْفِيُّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَتْ عَلَيْنَا أُمَرَاءُ يَسْأَلُونَا حَقَّهُمْ وَيَمْنَعُونَا حَقَّنَا، فَمَا تَأْمُرُنَا؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ، فَجَذَبَهُ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ، وَقَالَ: {اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا حُمِّلُوا، وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ}».

ژباړه: **«د علقمه بن وائل حضرمی له لپار څخه روایت دی چې وې ویل: ای رسول الله !ﷺ که چیرته امیرانو، له مونږ څخه یې خپل حق وغوښتلو او زمونږ حق یې ضایع کړ، په دغه صورت کې څه امر فرمایې؟ رسول الله ﷺ له ده څخه مخ وګرځاوه او ده دوباره وپوښتل او داعمل دوه یادرې ځلی ترسره شو. په دغه وخت کې اشعث بن قیس دی دځان خواته را کش کړ. وروسته رسول الله ﷺ وفرمایل: {وایې وري او اطاعت وکړی بیشکه هغوی دخپلو اعمالو مسؤل دی اوتاسو دخپلو اعمال مسؤل یاست}».**

وایو: حدیث معلول دی پر هغه باندې احتجاج نه کیږی!

لومړی علت یې: دسماک بن حرب له جهت دی، اهل علمو دهغه په اړه اختلاف کړی دی یوې ډلی د دوی د هغه دحدیث پر ضعیف والی او اظطراب سره حکم کړی دی.

«وَقَالَ مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللهِ بنِ عَمَّارٍ: رُبَّمَا خَلَّطَ، وَيَخْتَلِفُوْنَ فِي حَدِيْثِهِ»؛ **«محمد بن عبدالله بن عمار فرمایی: ګویا په اختلاط کې اخته شوی او دحدیث په اړه یې اختلاف لری».**[1]

او ابو طالب له احمد رحمه الله نه نقل کړی چې وی ویل: «مُضطَرِبُ الحَدِيثِ»؛ **«حدیث یې مظطرب دی».**[2]

«وَكَانَ شُعبَةُ يُضَعِّفُهُ»؛ **«او شعبه دی تضعیف کولو».**[3]

او ابن المبارک رحمه الله فرمایی: «سِمَاكٌ ضَعِيفٌ فِي الحَدِيثِ»؛ **«سماک په حدیث کې ضعیف دی».**[4]

۱- سیر أعلام النبلاء د الذهبی (ط: الرسالة) (۵/۲۴۷).

۲- تهذیب التهذیب د ابن حجر العسقلاني (ط: دار الفکر) (۴/۲۰۴).

۳- مخکنی مصدر

۴- مخکنی مصدر

او الذهبی رحمه الله فرمايي: «وَلِهَذَا تَجَنَّبَ البُخَارِيُّ إِخرَاجَ حَدِيْثِهِ»؛ **«له همدې امله امام بخاری دهغه دحديث له تخريج څخه اجتناب کولو».**[1]

او حافظ ابن حجر رحمه الله فرمايي د: «الذي حكاه المؤلف من عبد الرزاق عن الثوري أنما قاله الثوري في سماك بن الفضل اليماني والسماك بن حرب فالمعروف عن الثوري أنه ضعفه»؛ **«کوم څه چې مولف له عبد الرزاق عن الثوری څخه حکايت کړی دی بيشکه الثوری هغه خبره دسماک بن الفضل اليمانی په اړه کړې ده، او اما السماک بن حرب چې مشهوره دی الثوری دی ضعيف بللو».**[2]

او ابن حبان رحمه الله فرمايي: «يخطىء كثيرا»؛ **«ډيره خطا يې کوله».**[3]

او څوک چې د دغه حديث روايات تعقيب کړی دهغو ترمينځ اختلافاتو ته متوجه کيږی، داچې يوځل يې موقوف داشعث رضی الله په قول سره روايت کړی- څرنګه چې دمسلم او الآجری[4] په روايت سره راغلی- او بل ځل يې مرفوع له پيغمبرﷺ څخه روايت کړی دی.

دوهم علت: دسند دانقطاع له کبله چې دعلقمه بن وائل او دپلار يې وائل بن حجر ترمينځ دی. ابن حجر رحمه الله فرمايي: «صدوق إلا أنه لم يسمع من أبيه»؛ **«علقمه صدوق دی منتها له پلار څخه يې څه نه دي اوريدلی».**[5]

او ابن خثيمه رحمه الله روايت کړی دی چې: «سُئِلَ يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ: عَنْ عَلْقَمَة بْنِ وَائِل الْحَضْرَمِيّ عَنْ أَبِيهِ؟ فقال: مُرْسَل»؛ **«له يحيی بن معين څخه د علقمه بن وائل د روايت په اړه له پلار څخه يې وپوښتل شول، يحيی بن معين به ويل: مرسل دی».**[6]

۱- سير أعلام النبلاء د الذهبی (ط: الرسالة) (۲۴۸/۵).
۲- تهذيب التهذيب د ابن حجر العسقلاني (ط: دار الفكر) (۲۰۵/۴).
۳- الثقات د ابن حبان (۳۳۹/۴).
۴- الآجري په الشريعة (۳۷۹/۱) په شماره (۶۹) هغه تخريج کړی دی.
۵- تقريب التهذيب د ابن حجر العسقلاني (چاپ: دار الفكر) (۲۰۵/۴).
۶- التاريخ الكبير (تاريخ ابن أبي خثيمة) السفر الثاني (۹۷۰/۲).

او ترمذی رحمه الله فرمايي: «سَأَلْتُ مُحَمَّدًا عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ هَلْ سَمِعَ مِنَ أَبِيهِ؟ فَقَالَ: إِنَّهُ وُلِدَ بَعْدَ مَوْتِ أَبِيهِ بِسِتَّةِ أَشْهُرٍ»؛ **«له محمد بن اسماعيل البخارى څخه مې دعلقمه بن وائل په اړه وپوښتل چې آيا له پلار څخه يې حديث اوريدلى؟ وى ويل: علقمه شپږ مياشتې وروسته دپلار وفات څخه يې دنيا ته راغلى دى».** [۱]

لنډه دا چې:

۱– پر دغه حديث باندې دضعف له امله يې احتجاج نه کيږى.

۲– امام احمد رحمه الله په همدغه باب کې په خپل مسند کې له أبي ذر رضى الله عنه نه روايت کړى چې وى ويل: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ أَنْتُمْ وَأَئِمَّةٌ مِنْ بَعْدِي يَسْتَأْثِرُونَ بِهَذَا الْفَيْءِ؟ قُلْتُ: إِذَنْ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ أَضَعُ سَيْفِي عَلَى عَاتِقِي ثُمَّ أَضْرِبُ بِهِ حَتَّى أَلْقَاكَ، أَوْ أَلْحَقَكَ، قَالَ: أَوَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَيْرٍ مِنْ ذَلِكَ تَصْبِرُ حَتَّى تَلْقَانِي».

ژباړه: «رسول الله ﷺ وفرمايل: تاسې به څه رنګه ياست کله چې له ماڅخه وروسته داسى اماما ن به وى چې دفئ مالونه يواځې دخپل ځان لپاره اخلى اود مستحقانو حق يې نه ورکوى؟ ومى ويل: قسم پر هغه چا چې ته يې په حق سره راليږلى يې توره مې پر اوږه ږدم اوبيا مې پرتوره له هغو سره جنګيږم تر څو چې لتاسره ملاقات کووم يا به لتاسره يوځاى کيږم. رسول الله ﷺ وفرمايل: آيا تاته له هغه څخه پرغوره کارباندې خبر درنکړم؟صبر وکړه تر څو چې ما ووينې». [۲]

مونږ وايو: درسول الله ﷺ دغه فرموده ابو ذر رضى الله عنه ته چې ويلى دى: {أَوَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَيْرٍ مِنْ ذَلِكَ تَصْبِرُ حَتَّى تَلْقَانِي = **آيا تاته له هغه څخه پر غوره کار باندې خبر درنکړم ؟} پر ظالم امام باندې دخروج کولو خبر را رسوي. نو رسول الله ﷺ ابو ذر رضى الله عنه له خروج څخه نه دى نهى کړى بلکې هغه د دوه ښو کارونو ترمينځ هغه ښه ترينه ته رهنمايى کړ. دحديث د صحت په فرض سره، نو موخه يې له صبر وظيفه کولو څخه، په حقيقت کې داده چې پر هغو اميرانو چې ځانونه د فى داموال په نسبت تفضيل او مقدم بلى صبر وکړى، نه داچې په عمومى توګه سره دظلم پر وړاندې هغه هم پرته له کوم حد او قيد څخه د صبر وظيفه کړى! دابن عواد بغدادى او د ده د نوچه ګانو تيرى له دى څخه او ښتى دهغه ظلم او تند روى ډيره غزيدلى او هرځاى يې نيولى او خورا زياته شوى، په حقيقت سره دمسلمانانو وينه يې وبهوله، اموال يې ورته**

۱– العلل الكبير، د الترمذي (ص: ۲۰۰).

۲– ابو داود په خپل سنن کې (۳۸٦/۴) په شماره (۴۷۵۹) او احمد په خپل مسند (۵۰۴۳/۹) شماره (۲۱۹۵۹) او عبد الله بن احمد بن حنبل په خپلو زوائدو کې پرمسند د احمد (۵۰۴۳/۹) شماره (۲۱۹٦۰) او البزار په خپل (۴۴۴/۹) شماره (۴۰۵۷) کې داحديث تخريج کړى دى.

له مينځه يوړل، آن چې آزار او اذيت شريعت ته هم ورسيد تر دي چې ټول هغه اهداف او مقاصد چې شريعت په هغو پسې وو ضايع کړل.

دريم حديث:

امام مسلم رحمه الله فرمايي: «حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ رُزَيْقِ بْنِ حَيَّانَ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ قَرَظَةَ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خِيَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ، وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ، وَشِرَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ، وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَفَلَا نُنَابِذُهُمْ بِالسَّيْفِ؟ فَقَالَ: لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ، وَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْ وُلَاتِكُمْ شَيْئًا تَكْرَهُونَهُ، فَاكْرَهُوا عَمَلَهُ، وَلَا تَنْزِعُوا يَدًا مِنْ طَاعَةٍ».

ژباړه: عوف بن مالک رضی الله عنه له رسول الله ﷺ څخه روايت کوی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: «دتاسو غيوره پيشوايان او رهبران، هغه کسان دی چې تاسو له هغوسره مينه لری او دوی لتاسو سره مينه لری، هغوی دتاسو لپاره دخير دعا کوی اوتاسو هم دهغو لپاره دخير دعا کوي او بدترين پيشوايان دتاسو، هغه کسان دی چې له دوی څخه متنفرياست اوهغوی لتاسو څخه تنفر لری اوتاسو دوی نفرين کو وي او هغوی هم تاسو نفرين کووی. وی ويل: ای دالله ﷻ رسوله!ﷺ آيا له هغو(حاکمانو) سره جنګ او مبارزه ونکړو!، رسول الله ﷺ وفرمايل: نه: ترهغه مهاله چې دتاسو په مينځ کې لمونځ اقامه کوی. نو که له (خپل) والی څخه مو څه وليدل چې هغه مو ناوړه وګڼه نو دهغه عمل ناوړه وبلی له اطاعت څخه يې لاس مه اخلي».[1]

مـــــــــونږ وايو: داچې درسول الله ﷺ دغه فرموده: {لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ **= نه تر هغه وخته پورې چې دتاسو په مينځ کې لمونځ اقامه کوي} داسې تأويل کول چې {ترڅو په کفر اکبر سره نه وی کافر شوی} دا يو ډير بعيده او ضعيف تأويل دی، سمه خو داده چې منظور يې داسی وی ترڅو چې داسلام شعاير اقامه کوی او د امامت اهداف محقق ګرځوی دمظلوم فرياد ته رسيږی او دظالم مخنيوی کوی. ځکه چې لمونځ د دين له هغو شعائرو څخه دی چې له فحشا منکر او بغی څخه دخلکو مخ نيوی کوی، الله ﷻ فرمايي:** ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ﴾ [العنكبوت: ٤٥] **«په باوري ډول لمونځ له بدلمنی او ناوړو چارو څخه منع کوي». او دلمانځه اقامه کوول يواځې دهغه ترسره کوول نه دی، بلکې دهغه دمقاصدو محقق ګرځول هم دی. شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله فرمايي:** «الصَّلَاةَ إِذَا أَتَى بِهَا كَمَا أُمِرَ نَهَتْهُ عَنْ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ،

---

[1] – صحيح مسلم (٢۴/٦) شماره (١٨٥٥).

وَإِذَا لَمْ تَنْهَهُ دَلَّ عَلَى تَضْيِيعِهِ لِحُقُوقِهَا، وَإِنْ كَانَ مُطِيعًا. وَقَدْ قَالَ تَعَالَى: ﴿۞فَخَلَفَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ أَضَاعُواْ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ [مريم: ۵۹]. وَإِضَاعَتُهَا التَّفْرِيطُ فِي وَاجِبَاتِهَا، وَإِنْ كَانَ يُصَلِّيهَا».

ژباړه: «هرکله لکه څنګه چې په لمانځه سره امر شوی لمونځ ادا کړل شی، خلک له بدیو اومنکراتو څخه راګرځوی، او که هغه یې له بدیو اومنکر څخه ونه ګرځاوه څرګند وی چې دلمانځه حقوق یې ضایع کړی دی اګر که مطیع هم وی او (لمونځ یې اداکړی وی). الله ﷻ فرمایي: {بیا د دوی څخه وروسته هغه ناکاره خلکو د دوی ځای ونیوی، چې لمونځ یې ضایع کړ او د نفس د غوښتنو پیروي یې وکړه، نو نژدې ده چې هغوی د ګمراهۍ له عاقبت سره مخامخ شي}. دلمانځه ضایع کول، په واجباتو دلمانځه کې کوتاهی کول دی اګرکه لمونځ ادا هم کړی». [1]

و او دلمانځه اقامه دخلیفه له واجباتو څخه دی بلکی په اصل کې باید دی په خپله خلکو ته امامت وکړی، د همدې لپاره نصوص یوبل تقویت کوی، چې لمونځ دنیک کار او بدکاره ترشاه جایز دی، او دا قول کوم څه چې مسلم رحمه الله په خپل صحیح کې له أم الحصین رضی الله عنها څخه روایت کړی دی تقویت کوی چې فرمایي: وامې وریدل چې رسول الله ﷺ دحجت الوداع خطبه ویله او فرمایل یې: «وَلَوِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللهِ، فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا».

ژباړه: «اګر که یو غلام تاسې... او دالله تعالی په کتاب تاسو رهبری کړی، نو هغه واوری او اطاعت یې وکړی». [2]

او خلیفۀ راشد علی بن ابی طالب رضی الله عنه فرمایي: «لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ إِمَارَةٍ بَرَّةً كَانَتْ أَوْ فَاجِرَةً. قِيلَ لَهُ: هَذِهِ الْبَرَّةُ قَدْ عَرَفْنَاهَا فَمَا بَالُ الْفَاجِرَةِ؟ قَالَ: يُؤَمَّنُ بِهَا السَّبِيلُ، وَيُقَامُ بِهِ الْحُدُودُ، وَيُجَاهَدُ بِهِ الْعَدُوُّ، وَيُقْسَمُ بِهَا الْفَيْءُ».

ژباړه: «خلک باید حتما امیر ولری برابره ده چې نیکو کاره وی او که بد کاره. هغه ته وویل شول: نیکو کار امیر خو پیژنو، خو له بدکاره امیر څخه حکمت څه دی؟علی رضی الله وفرمایل: دهغه په وسیلۀ لارې امن کیږی حدود اقامه کیږی او له دښمن سره جهاد کیدلی شی او دفی مالونه ویشل کیږی». [3]

۱- مجموع الفتاوی د ابن تیمیه (۲۲/۶).

۲- صحیح مسلم (۱۴/۶) شماره (۱۸۳۸).

۳- منهاج السنة النبوية د ابن تیمیه (۵۴۸/۱).

لــــــنډه داچې: دصبر وجوب دهغه خلیفه په اړه چې دخپل نفس په نسبت سره عاصی او ګنکاره دی په هغه صورت کې ده چې دامامت مقاصد او اهداف لکه د دین ساتل دعدالت اقامه کول دمسلمانانو ترمینځ دامنیت ساتل محقق وګرځوی.

خلورم حديث:

امام مسلم رحمه الله فرمايي: «حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: جَاءَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ مُطِيعٍ حِينَ كَانَ مِنْ أَمْرِ الْحَرَّةِ مَا كَانَ، زَمَنَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: اطْرَحُوا لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ وِسَادَةً، فَقَالَ: إِنِّي لَمْ آتِكَ لِأَجْلِسَ، أَتَيْتُكَ لِأُحَدِّثَكَ حَدِيثًا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: {مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ، لَقِيَ اللهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ، وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ، مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً}».

ژباړه: «له نافع نه روايت دی چې وی فرمايل: عبد الله بن عمر د حرّ دقضيې پرمهال ديزيد بن معاويه په زمانه کې عبدالله بن مطيع ته ورغی. عبد الله بن مطيع وويل: ابو عبد الرحمن ته بالښت (تکيه) کيږدي. ابو عبد الرحمن عبد الله بن عمر وفرمايل: زه تاته د دې لپاره نه يم راغلی چې کښېنم بلکې د دې لپاره راغلی يم چې کوم حديث مې له رسول الله ﷺ څخه اوريدلی درته روايت کړم. وامې وريدل چې رسول الله ﷺ وفرمايل: هرڅوک چې له اطاعت څخه لاس بهر کړی (واخلی) (داميرله اطاعت څخه سر غړونه وکړی) له الله ﷻ سره دملاقات په خاطر دهغه لپاره دقيامت پر ورځ هيڅ حجت نشته او هر څوک چې په داسې حالت کې ومري چې له هيڅ امير سره يې بيعت نه وی کړی، دجاهليت په مرګ مړ شوی دی».[1]

وايو: دغه حديث شريف دظالم حاکم په اړه او د هغه پروړاندي په صبرکوولو باندې هيڅ هم نه دی ويلی، داخو ډيره عجيبه ده چې دظالم حاکم پر وړاندي پرصبر کوولو دې پر دغه حديث استدلال وشي! داحديث شريف خو په اصل کې دعادل حاکم په اړه دی، او دهغه ربط په ظالم او جائرحاکم پورې تړل له دليل څخه پرته تحکيم دی.

١- صحيح مسلم (٦/٢٢) شماره (١٨٥١).

پنځم حديث:

امام مسلم رحمه الله فرمايي: «وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ التَّمِيمِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، ح وحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ يَعْنِي ابْنَ سَلَّامٍ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ سَلَّامٍ، عَنْ أَبِي سَلَّامٍ، قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّا كُنَّا بِشَرٍّ، فَجَاءَ اللهُ بِخَيْرٍ، فَنَحْنُ فِيهِ، فَهَلْ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: هَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الشَّرِّ خَيْرٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: فَهَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: كَيْفَ؟ قَالَ: يَكُونُ بَعْدِي أَئِمَّةٌ لَا يَهْتَدُونَ بِهُدَايَ، وَلَا يَسْتَنُّونَ بِسُنَّتِي، وَسَيَقُومُ فِيهِمْ رِجَالٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الشَّيَاطِينِ فِي جُثْمَانِ إِنْسٍ، قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ يَا رَسُولَ اللهِ، إِنْ أَدْرَكْتُ ذَلِكَ؟ قَالَ: تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ، وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ، وَأُخِذَ مَالُكَ، فَاسْمَعْ وَأَطِعْ».

ژباړه: **«محمد بن سهل بن عسکر تميمی روايت کړی چې حذيفه بن يمان وويل: ومې ويل ای دالله ﷻ رسوله! ﷺ مونږ په يوه بد حالت کې وو چې الله ﷻ مونږ دخير لورته هدايت کړو او اوس مهال مونږ په خير او ښيګڼه کې قرار لرو. آيا د دغه خير او رحمت تر شاه به بل شر وی؟ پيغمبر ﷺ وفرمايل: د دغه شر ترشا به هم خير وي؟ وی فرمايل: هوکې! ومې ويل: هغه څنګه؟ وی فرمايل: وروسته له ما څخه به داسې امامان وی چې زما په طريقه به هدايت نکوی او زما پر سنتو به عمل نکوی، او ډير ژر به دهغو له مينځه داسې کسان را پورته شی چې په هيأت کې انسان خو زړونه يې دشيطان دزړونو له جملې څخه دی. ومې ويل: ای د الله ﷻ رسوله! ﷺ که هغه موقع مې وموندله څه رنګه عمل وکړم؟ وې فرمايل: له خپل امير څخه د اطاعت کووه، حتی که تا ووهی او مال د واخلی بيا هم واوره او اطاعت وکړه».[1]**

او په يوبل روايت کې راغلی: «تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ، فَقُلْتُ: فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ؟ قَالَ: فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرَقَ كُلَّهَا، وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ عَلَى أَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ».

ژباړه: **«پيغمبر ﷺ وفرمايل: له جماعت او دمسلمانانو له امام سره اوسه. ومې پوښتل: که د هغه وخت مسلمانانو امام او جماعت نه درلود چاره څه ده؟ وی فرمايل: له ټولو هغو ډلو څخه کناره اوسه اګرکه د ونې ريښه په غاښونو ونيسی، ترهغه چې مرګ د را ورسيږی، اوته پر هم هغه (حالت) باندې يې».[2]**

۱- صحيح مسلم (۲۰/٦) شماره (۱۸۴۷).

۲- صحيح مسلم (۲۰/٦) شماره (۱۸۴۷).

وایو: لومړی: حافظِ محدث، سلیمان العلوان – الله ﷻ دی له زندان څخه را خلاص کړی فرمایی: «دغه زیادت مسلم رحمه الله په غیر اصول کې ذکر کړی دی، له طریق د: أبي سلام له حذیفه له پیغمبر ﷺ څخه او دا طریق یې معلول دی[۱] ځکه چې أبا سلام له حذیفه څخه سماع نه د درلودلی ! الدارقطني او دحفاظو یوه جماعت دا ویلی دی. او له بلی وجې له احمد څخه روایت شوی چې صحیح نه ده! او دا شان ابن حبان روایت کړی چې هغه هم معلول ده! نو په دې اړه له رسول الله ﷺ څخه څه په ثبوت نه دی رسیدلی. نو که داسې یو حدیث پیژندل شوی وای حتما صحابه وو پرهغه حدیث پر عبد الله بن عمرو بن العاص باندی احتجاج کولو کله یې چې دخپلي زمکې په دفاع کې دجګړي لپاره ځان تیار کړ![۲] داسې کیدله چې دخپل عصر له خلیفه سره یې جنګیدلی وی. دا پیښه په صحیح مسلم کې راغلی او عبدالله بن عمرو بن العاص په دغه حدیث سره احتجاج کړی چې: «مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ»؛ «هرڅوک چې دخپل مال لپاره ووژل شي هغه شهید دی». انتهی.

دوهم: د دغه عبارت دصحت په فرض سره چې: «تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ، وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ، وَأُخِذَ مَالُكَ، فَاسْمَعْ وَأَطِعْ»، نو دا عبارت، دهغو کارونو په اړه دی چې امیر یې، پرحق او دشرعی دمقتضا مطابق هغه ترسره کووی، لکه دحدودو اقامه او تعزیرات او.

ممکن دلته څوک ووایې: څه رنګه رسول الله ﷺ په اطاعت کولو او اوریدلو سره امر کووی په داسې حال کې چې دا کار واجب دی؟

۱– یعنی دغه زیادت: «تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ، وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ، وَأُخِذَ مَالُكَ، فَاسْمَعْ وَأَطِعْ»؛ «له خپل امیر څخه دی اطاعت کوه، حتی چې تا ووهي اومال د واخلي اوبیایي هم واوره او اطاعت کوه».

۲– عنبسة بن ابو سفیان د معاویه له لوری (چې ورو او دوخت خلیفه وو) د طایف والی ټاکل شوی ؤ او دعمروبن العاص آل په طایف کې یوباغ درلود. عنبسه غوښتل دهغې چینې په اوبو باندې چې دباغ په مینځ کې وه بله زمکه خړوبه کړی د همدې لپاره غوښتل یې چې دهغه باغ دیوال ویجاړ کړی ترڅو اوبه دبلی زمکې لورته روانی شي، عبد الله بن عمرو بن العاص او پیروانو یې دخپلی زمکې د دفاع لپاره له سلاح سره رابهر شول او وی ویل په الله قسم ترڅو چې له مونږ څخه یو هم ژوندی وی نه پریږدو چې زمونږ دباغ دیوال وران کړی. په دې سره نږدې وو چې دواړه ډلی سره وجنګیږی. بیا خالد بن العاص چې دمکې والی وو ځان یې طایف ته ورساوه او عبد الله بن عمرو ته یې نصیحت وکړ ترڅو دعنبسه امر ته تسلیم شي په دې خاطر چې هغه دسلطی خاوند اودخلیفه ورور دی. عبد الله بن عمرو هم دې ته پام سره چې مخکې دمصر والی ؤ او دمعاویه له لورې عزل او پرځای یې بل ورور عتبه بن ابی سفیان وګومارل شو دا احساس کړه که دعنبسه امر ته تسلیم شي په حقیقت کې پر خپل ځان باندې یې ښکاره خواري، ذلت زورګویی او ظلم منلی دی، او دعزت وژل کیدلوته یې په ذلیلانه ژوندانه باندې ترجیح ورکړه او دخالد بن العاص په ځواب کې یې وویل: ای خالده! نه پوهیږی چې رسول الله ﷺ فرمایلی: «مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ»؛ «هرڅوک چې دخپل مال لپاره ووژل شي نو هغه شهید دی». [دمترجم اضافهٔ]

وایو: د رسول الله ﷺ وصیت په دې خاطر وو چې ده عربان پیژندل او دهغوي په خوي او عادت باندې بلد ؤ چې عربانو یوه حاکم او... ته سر ټیټول خپل ننګ او عاربلی او چاته یې سر نه ټیټ وی. الشافعی رحمه الله فرمایی: «فقال بعض أهل العلم: ... وکانت تأنَف أن يُعْطِيَ بعضُها بعضا طاعةَ الإمارة. فلما دانت لرسول الله بالطاعة، لم تكن ترى ذلك يَصلح لغير رسول الله. فأُمِروا أن يُطِيعوا أولي الأمر الذين أَمَّرَهم رسول الله، لا طاعةً مطلقة، بل طاعة مُسْتَثْناة، فيما لهم وعليهم».

ژباړه: «بعضی له اهل علمو څخه وایی: عربانو به دا ننګ او عار بللو چې ځینو یی په امارت کې له ځنی نورو څخه دی اطاعت وکړی. او کله یې چې رسول الله ﷺ ته دا رنګه اطاعت کړی وو بغیر له رسول الله ﷺ نه یې بل چاته نشو قبلولی. له همدې امله امر ورکړل شو چې له هغه اولی الأمر نه چې رسول الله ﷺ هغه مأمور کړی اطاعت وکړی؛ هغه هم نه مطلق اطاعت بلکی مستثنا اطاعت کول په هغه څه کې چې پر دوی باندې او د دوی لپاره دی».[1]

اما استدلال یې درسول الله ﷺ پر دغې وینا سره چې: «تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ»؛ «دمسلمانانو له جماعت او امام سره یې اوسه» دظالم حاکم پر وړاندې دصبر وجوب چې دامامت اهداف او مقاصد یې اهمال کړی او پر هغو کې یې بې پروایې او تقصیر کړی، یو مرجوح استدلال دی او هغه ته اهمیت نه ورکول کیږی. ځکه له جماعت څخه موخه، هغه څه دی چې له حق سره موافق وی اومقصود له امام څخه هغه امیر دی چې پر امیر والی یې دنظر اتفاق شتون لری یعنی هغه ځوک چې خلک په کتاب او د رسول الله ﷺ په سنتو رهبری کوی.

امام الشاطبی رحمه الله وروسته له راوړلو له اقوالو داهل علمو څخه دجماعت دمعنا په تفسیر کې لیکی: «وَحَاصِلُهُ أَنَّ الْجَمَاعَةَ رَاجِعَةٌ إِلَى الِاجْتِمَاعِ عَلَى الْإِمَامِ الْمُوَافِقِ لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، وَذَلِكَ ظَاهِرٌ فِي أَنَّ الِاجْتِمَاعَ عَلَى غَيْرِ سُنَّةٍ خارج عن معنى الجماعة المذكورة فِي الْأَحَادِيثِ الْمَذْكُورَةِ كَالْخَوَارِجِ وَمَنْ جَرَى مُجْرَاهُمْ».

ژباړه: «حاصل دهغه دادی چې دجماعت معنا، راټولیدل پرهغه امام باندې چې دکتاب او سنت موافق وی ورګرځی، او ځرګندہ ده چې راجمع کیدل پر یو څه بغیر له سنت نه، دهغه جماعت له معنا څخه وتلی دی چې په دغه حدیث کې راغلي، لکه خوارج اوهغه کسان چې د دوي په څیر دی».[2]

۱- الرسالة د الشافعی (۸۰/۱).

۲- الاعتصام د الشاطبی (ت: الشقیر، والحمید، والصینی) (۲۱٦/۳).

او ابن القيم الجوزيه رحمه الله دسواد اعظم او جماعت معناى څرګنده او واضح کړى ده فرمايي: «وَاعْلَمْ أَنَّ الْإِجْمَاعَ وَالْحُجَّةَ وَالسَّوَادَ الْأَعْظَمَ هُوَ الْعَالِمُ صَاحِبُ الْحَقِّ، وَإِنْ كَانَ وَحْدَهُ، وَإِنْ خَالَفَهُ أَهْلُ الْأَرْضِ، قَالَ عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيُّ: صَحِبْت مُعَاذًا بِالْيَمَنِ، فَمَا فَارَقْته حَتَّى وَارَيْته فِي التُّرَابِ بِالشَّامِ، ثُمَّ صَحِبْت مِنْ بَعْدِهِ أَفْقَهَ النَّاسِ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ فَسَمِعْته يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ، فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ، ثُمَّ سَمِعْته يَوْمًا مِنْ الْأَيَّامِ وَهُوَ يَقُولُ: سَيُوَلَّى عَلَيْكُمْ وُلَاةٌ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ مَوَاقِيتِهَا، فَصَلُّوا الصَّلَاةَ لِمِيقَاتِهَا؛ فَهِيَ الْفَرِيضَةُ، وَصَلُّوا مَعَهُمْ فَإِنَّهَا لَكُمْ نَافِلَةٌ، قَالَ: قُلْت يَا أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ مَا أَدْرِي مَا تُحَدِّثُونَ، قَالَ: وَمَا ذَاكَ؟ قُلْت: تَأْمُرُنِي بِالْجَمَاعَةِ وَتَحُضُّنِي عَلَيْهَا ثُمَّ تَقُولُ لِي: صَلِّ الصَّلَاةَ وَحْدَك وَهِيَ الْفَرِيضَةُ، وَصَلِّ مَعَ الْجَمَاعَةِ وَهِيَ نَافِلَةٌ قَالَ: يَا عَمْرُو بْنَ مَيْمُونٍ قَدْ كُنْت أَظُنُّك مِنْ أَفْقَهِ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ، أَتَدْرِي مَا الْجَمَاعَةُ؟ قُلْت: لَا، قَالَ: إنَّ جُمْهُورَ الْجَمَاعَةِ هُمْ الَّذِينَ فَارَقُوا الْجَمَاعَةَ، الْجَمَاعَةُ مَا وَافَقَ الْحَقَّ وَإِنْ كُنْت وَحْدَك، وَفِي لَفْظٍ آخَرَ: فَضَرَبَ عَلَى فَخِذِي وَقَالَ: وَيْحَك، إنَّ جُمْهُورَ النَّاسِ فَارَقُوا الْجَمَاعَةَ، وَإِنَّ الْجَمَاعَةَ مَا وَافَقَ طَاعَةَ اللَّهِ تَعَالَى.

وَقَالَ نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ: إذَا فَسَدَتْ الْجَمَاعَةُ فَعَلَيْك بِمَا كَانَتْ عَلَيْهِ الْجَمَاعَةُ قَبْلَ أَنْ تَفْسُدَ، وَإِنْ كُنْت وَحْدَك، فَإِنَّك أَنْتَ الْجَمَاعَةُ حِينَئِذٍ، ذَكَرَهَا الْبَيْهَقِيُّ وَغَيْرُهُ.

وَقَالَ بَعْضُ أَئِمَّةِ الْحَدِيثِ وَقَدْ ذُكِرَ لَهُ السَّوَادُ الْأَعْظَمُ، فَقَالَ: أَتَدْرِي مَا السَّوَادُ الْأَعْظَمُ؟ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ أَسْلَمَ الطُّوسِيُّ وَأَصْحَابُهُ. فَمَسَخَ الْمُخْتَلِفُونَ الَّذِينَ جَعَلُوا السَّوَادَ الْأَعْظَمَ وَالْحُجَّةَ وَالْجَمَاعَةُ هُمْ الْجُمْهُورُ وَجَعَلُوهُمْ عِيَارًا عَلَى السُّنَّةِ، وَجَعَلُوا السُّنَّةَ بِدْعَةً، وَالْمَعْرُوفَ مُنْكَرًا لِقِلَّةِ أَهْلِهِ وَتَفَرُّدِهِمْ فِي الْأَعْصَارِ وَالْأَمْصَارِ، وَقَالُوا: مَنْ شَذَّ شَذَّ اللَّهُ بِهِ فِي النَّارِ، وَمَا عَرَفَ الْمُخْتَلِفُونَ أَنَّ الشَّاذَّ مَا خَالَفَ الْحَقَّ وَإِنْ كَانَ النَّاسُ كُلُّهُمْ عَلَيْهِ إلَّا وَاحِدًا مِنْهُمْ فَهُمْ الشَّاذُّونَ.

وَقَدْ شَذَّ النَّاسُ كُلُّهُمْ زَمَنَ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ إلَّا نَفَرًا يَسِيرًا؛ فَكَانُوا هُمْ الْجَمَاعَةُ، وَكَانَتْ الْقُضَاةُ حِينَئِذٍ وَالْمُفْتُونَ وَالْخَلِيفَةُ وَأَتْبَاعُهُ كُلُّهُمْ هُمْ الشَّاذُّونَ، وَكَانَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ وَحْدَهُ هُوَ الْجَمَاعَةُ، وَلَمَّا لَمْ يَتَحَمَّلْ هَذَا عُقُولُ النَّاسِ قَالُوا لِلْخَلِيفَةِ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَتَكُونُ أَنْتَ وَقُضَاتُك وَوُلَاتُك وَالْفُقَهَاءُ وَالْمُفْتُونَ كُلُّهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ وَأَحْمَدُ وَحْدَهُ هُوَ عَلَى الْحَقِّ؟ فَلَمْ يَتَّسِعْ عِلْمُهُ لِذَلِكَ؛ فَأَخَذَهُ بِالسِّيَاطِ وَالْعُقُوبَةِ بَعْدَ الْحَبْسِ الطَّوِيلِ؛ فَلَا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ، وَهِيَ السَّبِيلُ الْمَهْيَعُ لِأَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ حَتَّى يَلْقَوْا رَبَّهُمْ، مَضَى عَلَيْهَا سَلَفُهُمْ، وَيَنْتَظِرُهَا

خَلَفُهُمْ: {مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلا} [الأحزاب: ۲۳] وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاَللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ».

ژباړه: «پوه شه چې اجماع، حجت او سواد اعظم هغه عالم دی چې دحق خاوند وی، اګر که هم ایک یواځې وی، او اګرکه دزمکې ټول اهل یې مخالف وی. عمرو بن میمون الأودی فرمایی: په یمن کې له معاذ سره ملګری او هم صحبت یې وم له هغه څخه جلا نشوم تردې چې په شام کې یې وفات وکړاو هغه مو دخاوروته وسپاره. وروسته بیا له داناترینه دخلکو یعنی عبدالله بن مسعود سره ملګری او هم صحبت شوم، له هغه څخه مې واوریدل چې ویل یې: {له جماعت سره اوسي ځکه دالله تعالی لاس له جماعت سره دی}بیا مې یوه ورځ له ورځو څخه له هغه څخه واوریدل چې ویل یې: {ژرده چې دتاسو دامور عهده دار به داسې والیان شی چې لمونځ به له وختونو څخه تأخیر وی، نو تاسو لمنځونه په خپل وخت کې یې ادا کړي ځکه چې فریضه ده او له هغوسره یې هم اداکړی چې دتاسو لپاره نافله حسابیږی} عمرو بن میمون فرمایی: ومې ویل: ای دمحمد ﷺ صحابی زه نه پوهیږم چې څه وایې! عبد الله بن مسعود وفرمایل: څه شوی دی ؟ ومې ویل: ماته دجماعت سره په ملګرتیا امر کووي اوبیا ماته وایې چې لمونځ یواځې اداکړه چې فریضه ده او له جماعت سره یې اداکړه چې نافله دی! وی ویل: ای عمرو بن میمونه!: زه دا ګومان کوم چې ته د دې کلی له داناترینه کسانو څخه به یې آیا پوهیږی چې جماعت څه دی؟ ومې ویل نه. وی ویل: بی شکه جمهور (او ډله) دخلکو هغه کسان دی چې «جماعت» څخه جلا شوی دی. پوه شه جماعت هغه څه دی چې له حق سره موافق وی اګرکه تنها یی. او په یوبل لفظ کې داسې راغلی دی: زه یې پر شاه ووهلم او وی ویل: افسوس د وی پرتا! بیشکه جمهور دخلکو له دغه جماعت څخه جلا شوی دی پوه شه چې جماعت هغه څه دی چې دالله تعالی له اطاعت سره موافق وی. او نعیم بن حمّاد وایی: هرکله چې جماعت فاسد شو نو پر هغه څه چې جماعت مخکې له فساد څخه یې ووي پرهغه باندې منګولی ټینګې کړه، اګرکه تنها یې؛نو په دغه وخت کې به ته هم هغه جماعت یې. البیهقی او نورو دغه ذکرکړی دی. او ځنی امامانو داحادیثو ویلی دی چې دسواد اعظم په اړه یې هغه ته وویل: آیا پوهیږی چې سواد اعظم څه دی؟ هغه، محمد بن أسلم الطوسی او یاران یې دی. نو اختلاف کوونکو دسواد اعظم معنا بدله کړه او سواد اعظم حجت اوجماعت یې هم هغه دخلکو ډله وګرځوله اوهغه یې داهل سنت والی لپاره معیار وګرځاوه او معروف یې داهل دکم والی له کبله او یواځې توب یې په زمان اومکان کې منکر وګرځول او وایی: هرڅوک چې منحرف اوشاذ شی الله تعالی یې دشاذ والی له امله هغه په اورکې غورځوی! خو اختلاف کوونکي نه پوهیږی چې واقعیت کې شاذ هغه څه دی چې دحق مخالف وی اګرکه هم خلک پرته له یو تن څخه واړه پر هغه منحرف او شاذ

قرار درلودلی وی؛ نو دوی به خپله شاذ وي. په تحقيق سره داحمد بن حنبل په زمانه کې پرته له يوکم شيمر خلکو څخه نور ټول شاذ او کاږه شوی ؤ په داسې حال کې چې جماعت ؤ په هغه وخت کې قاضيان، مفتيان، خليفه او پيروان يې واړه دشاذو له برخې څخه وو او امام احمد په تنهايي سره جماعت وو. داچې دخلکو عقلونو د داسې څه تحمل نه درلود نو خليفه ته يې وويل: ای اميرالمؤمنينه! آيا ته قاضيان، واليان، فقها او مفتيان دی واړه پر باطله دی او يواځې احمد بن حنبل په حق قرارلری؟ خلک نه پوهيږی چې احمد ورروسته له شکنجو، مجازاتو اوطولانی حبس څخه دغه مقام ته رسيدلی دی. لا الله لا نن شپه څومره تيرې شپې ته ورته ده. او دا داهل سنت وجماعت لپاره روښانه لاره ده ترڅو چې له پروردګارسره يې ملاقات کوی. مخکنې يې پر دغې لاره تللی او وروستنی يې هم دهغې منتظر دی {مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُم مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا} **"له مؤمنانو څخه ځيني داسي شخصيتونه شته چي له الله سره يې کړې ژمنه ربښتيا کړې ده: له هغو څخه چا خپل نذر پوره کړ او څوک د وخت راتلو ته انتظار باسي. هغوی پخپله کړنلاره کښي هيڅ تبديلي را نه وستله"** [الأحزاب: ۲۳]

ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم». ۱

خلاصه دغه:

– **عبارت د:** «تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ، وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ، وَأُخِذَ مَالُكَ، فَاسْمَعْ وَأَطِعْ»؛ **«له خپل امير څخه دی اطاعت کوه، حتی که تا ووهی اومال دی واخلی اوبيا واوره او اطاعت کوه»، يو منکر زيادت دی او صحيح نه دی.**

– **او دهغه په فرض صحت سره، دمال داخيستلو او دشاه وهلوڅخه موخه، ظلم کول نه دی! بلکې دا دهغو کارونو څخه دی لکه تعزيرات او حدودو اقامه کول دی چې امام يې ترسره کوی.**

– **و جماعت: هغه څه دی چې دحق موافق وی او دمسلمانانو امام هغه څوک دی: چې پر هغه باندې اجماع وی او عادل دی او په کتاب او سنتو باندې حکم کوی.**

۱– إعلام الموقعين عن رب العالمين، د ابن قيم الجوزيه (ت: مشهور) (۵/۳۸۸–۳۹۰).

په پای کې:

دغه کتاب دغرب له منجنق نه په غوره، جامع او وړده کلام سره چې له ګټې او با ارزښته نکاتو څخه ډک، دی د شبهاتو دافع او دمشکلاتو حل کوونکی دی پای ته رسوم، او داسې یو کلام ویل دالله تعالی له فضل څخه دی چې هرچاته یې وغوارې ورکوی یې، نامتو امام ابن حزم رحمه الله فرمایي:

(قَالَ أَبُو مُحَمَّد) احتجت الطَّائِفَة الْمَذْكُورَة أَولا بِأَحَادِيث فِيهَا انقاتلهم يَا رَسُول الله قَالَ لَا مَا وصلوا وَفِي بَعْضهَا إِلَّا أَن نر كفرا بواحاً عنْدكُمْ فِيهِ من الله برهَان وَفِي بَعْضهَا وجوب الضَّرْب وَإِن ضرب ظهر أَحَدنَا وَأخذ مَاله وَفِي بَعْضهَا فَإِن خشيت أَن يسهرك شُعَاع السَّيْف فاطرح ثَوْبك على وَجهك وَقل إِنِّي أُرِيد أَن تبوء بإثمي وإثمك فَتكون من أَصْحَاب النَّار وَفِي بَعْضهَا كن عبد الله الْمَقْتُول وَلَا تكن عبد الله الْقَاتِل وَبِقَوْلِهِ تَعَالَى {واتل عَلَيْهِم نبأ ابْني آدم بِالْحَقِّ إِذْ قربا قرباناً فَتقبل من أَحدهمَا وَلم يتَقَبَّل من الآخر} الْآيَة

(قَالَ أَبُو مُحَمَّد) كل هَذَا لَا حجَّة لَهُم فِيهِ لما قد تقصيناه غَايَة التَّقَصِّي خَبرا خَبرا بأسانيدها ومعانيها فِي كتابنَا الموسوم بالاتصال إِلَى فهم معرفَة الْخِصَال وَنَذْكُر مِنْهُ إِن شَاءَ الله هَاهُنَا جملا كَافِيَة وَبِاللَّه تَعَالَى نتأيد أما أمره صلى الله عَلَيْهِ وَسلم بِالصبرِ على أَخذ المَال وَضرب الظّهْر فَإِنَّمَا ذَلِك بِلَا شكّ إِذا تولى الإِمَام ذَلِك بِحَق وَهَذَا مَا لَا شكّ فِيهِ أَنه فرض علينا الصَّبْر لَهُ وَإِن امْتنع من ذَلِك بل من ضرب رقبته إِن وَجب عَلَيْهِ فَهُوَ فَاسق عَاص لله تَعَالَى وَإِمَّا إِن كَانَ ذَلِك بباطل فمعاذ الله أَن يَأْمر رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم بِالصبرِ على ذَلِك برهَان هَذَا قَول الله عز وَجل {وتعاونوا على الْبر وَالتَّقوى وَلَا تعاونوا على الْإِثْم والعدوان} وَقد علمنَا أَن كَلَام رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم لَا يُخَالف كَلَام ربه تَعَالَى قَالَ الله عز وَجل {وَمَا ينْطق عَن الْهوى أَن هُوَ إِلَّا وَحي يُوحى} وَقَالَ تَعَالَى {وَلَو كَانَ من عِنْد غير الله لوجدوا فِيهِ اخْتِلَافا كثيرا} فصح أَن كل مَا قَالَه رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم فَهُوَ وَحي من عِنْد الله عز وَجل وَلَا اخْتِلَاف فِيهِ وَلَا تعَارض وَلَا تناقض فَإِذا كَانَ هَذَا كَذَلِك فيقين لَا شكّ فِيهِ يدْرِي كل مُسلم أَن أَخذ مَال مُسلم أَو ذمِّي بِغَيْر حق وَضرب ظَهره بِغَيْر حق إِثْم وعدوان وَحرَام قَالَ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم إِن دماءكم وَأَمْوَالكُمْ وَأَعْرَاضكُمْ حرَام عَلَيْكُم فَإِذْ لَا شكّ فِي هَذَا وَلَا اخْتِلَاف من أحد من الْمُسلمين فالمسلم مَاله للأخذ ظلما وظهره للضرب ظلما وَهُوَ يقدر على الِامْتِنَاع من ذَلِك بِأَيّ وَجه أمكنه معاون لظالمه على الْإِثْم والعدوان وَهَذَا حرَام بِنَصّ الْقُرْآن وَأما سَائِر

الْأَحَادِيث الَّتِي ذكرنَا وقصة ابْني آدم فَلَا حجَّة فِي شَيْء مِنْهَا أما قصَّة ابْني آدم فَتلك شَرِيعَة أُخْرَى غير شريعتنا قَالَ الله عز وَجل {لكل جعلنَا مِنْكُم شرعة ومنهاجاً} وَأما الْأَحَادِيث فقد صَحَّ عَن رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم من رأى مِنْكُم مُنْكرا فليغيره بِيَدِهِ إِن اسْتَطَاعَ فَإِن لم يسْتَطع فبلسانه فَإِن لم يسْتَطع فبقلبه وَذَلِكَ أَضْعَف الْإِيمَان لَيْسَ وَرَاء ذَلِك من الْإِيمَان شَيْء وَصَحَّ عَن رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم لَا طَاعَة فِي مَعْصِيّة إِنَّمَا الطَّاعَة فِي الطَّاعَة وعَلى أحدكُم السّمع وَالطَّاعَة مَا لم يُؤمر بِمَعْصِيَة فَإِن أَمر بِمَعْصِيَة فَلَا سمع وَلَا طَاعَة وَإنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ من قتل دون مَاله فَهُوَ شَهِيد والمقتول دون دينه شَهِيد والمقتول دون مظْلمَة شَهِيد وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَام لتأمرن بِالْمَعْرُوفِ ولتنهون عَن الْمُنكر أَو ليعمنكم الله بِعَذَاب من عِنْده فَكَانَ ظَاهر هَذِه الْأَخْبَار مُعَارضا للْآخر فصح أَن إِحْدَى هَاتين الجملتين ناسخة لِلْأُخْرَى لَا يُمكن غير ذَلِك فَوَجَبَ النّظر فِي أَيهمَا هُوَ النَّاسِخ فَوَجَدنَا تِلْكَ الْأَحَادِيث الَّتِي مِنْهَا النَّهْي عَن الْقِتَال مُوَافقَة لمعهود الأَصْل وَلما كَانَت الْحَال فِيهِ فِي أول الْإِسْلَام بِلَا شكّ وَكَانَت هَذِه الْأَحَادِيث الْأُخَر وَارِدَة بشريعة زَائِدَة وَهِي الْقِتَال هَذَا مَا لَا شكّ فِيهِ فقد صَحَّ نسخ معتن تِلْكَ الحاديث وَرفع حكمهَا حِين نطقه عَلَيْهِ السَّلَام بِهَذِهِ الْأُخَر بِلَا شكّ فَمن الْمحَال الْمحرم أَن يُؤْخَذ بالمنسوخ وَيتْرك النَّاسِخ وَأَن يُؤْخَذ الشَّك وَيتْرك الْيَقِين وَمن ادّعى أَن هَذِه الْأَخْبَار بعد أَن كَانَت هِيَ الناسخة فَعَادَت مَنْسُوخَة فقد ادّعى الْبَاطِل وَقفا مَا لَا علم لَهُ بِهِ فَقَالَ على الله مَا لم يعلم وَهَذَا لَا يحل وَلَو كَانَ هَذَا لما أخلا الله عز وَجل هَذَا الحكم عَن دَلِيل وبرهان يبين بِهِ رُجُوع الْمَنْسُوخ نَاسِخا لقَوْله تَعَالَى فِي الْقُرْآن تبياناً لكل شَيْء وبرهان آخر وَهُوَ أَن الله عز وَجل قَالَ {وَإِن طَائِفَتَانِ من الْمُؤمنِينَ اقْتَتَلُوا فأصلحوا بَينهمَا فَإِن بَغت إِحْدَاهمَا على الْأُخْرَى فَقَاتلُوا الَّتِي تبغي حَتَّى تفيء} لم يخْتَلف مسلمان فِي أَن هَذِه الْآيَة الَّتِي فِيهَا فرض قتال الفئة الباغية محكمَة غير مَنْسُوخَة فصح أَنَّهَا الحاكمة فِي تِلْكَ الْأَحَادِيث فَمَا كَانَ مُوَافقا لهَذِهِ الْآيَة فَهُوَ النَّاسِخ الثَّابِت وَمَا كَانَ مُخَالفا لَهَا فَهُوَ الْمَنْسُوخ الْمَرْفُوع وَقد ادّعى قوم أَن هَذِه الْآيَة وَهَذِه الْأَحَادِيث فِي اللُّصُوص دون السُّلْطَان

قَالَ أَبُو مُحَمَّد وَهَذَا بَاطِل مُتَيَقن لِأَنَّهُ قَول بِلَا برهَان وَمَا يعجز مُدع أَن يَدعِي فِي تِلْكَ الْأَحَادِيث أَنَّهَا فِي قوم دون قوم وَفِي زمَان دون زمَان وَالدَّعْوَى دون برهَان لَا تصح وَتَخْصِيص النُّصُوص بِالدَّعْوَى لَا يجوز لِأَنَّهُ قَول على الله تَعَالَى بِلَا علم وَقد جَاءَ عَن رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم أَن سَائِلًا سَأَلَهُ عَن من طلب مَاله بِغَيْر

حق فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَام لَا تعطه قَالَ فَإِن قاتلني قَالَ قَاتله فَإِن قَتله قَالَ إِلَى النَّار قَالَ فَإِن قتلني قَالَ فَأَنت فِي الْجنَّة أَو كلَاما هَذَا مَعْنَاهُ وَصَحَّ عَنهُ عَلَيْهِ السَّلَام أَنه قَالَ الْمُسلم أَخُو الْمُسلم لَا يسلبه وَلَا يَظْلمه وَقد صَحَّ أَنه عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ فِي الزَّكَاة من سَأَلَهَا على وَجههَا فليعطها وَمن سَأَلَهَا على غير وَجههَا فَلَا يُعْطهَا وَهَذَا خبر ثَابت رويناهُ من طَرِيق الثِّقَات عَن أنس بن مَالك عَن أبي بكر الصّديق عَن رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم وَهَذَا يبطل تَأْوِيل من تَأَوِيل أَحَادِيث الْقِتَال عَن المَال على اللُّصُوص لَا يطْلبُونَ الزَّكَاة وَإِنَّمَا يطْلبُهُ السُّلْطَان فاقتصر عَلَيْهِ السَّلَام مَعهَا إِذا سَأَلَهَا على غير مَا أَمر بِهِ عَلَيْهِ السَّلَام وَلَو اجْتمع أهل الْحق مَا قاواهم أهل الْبَاطِل نسْأَل الله المعونة والتوفيق

(قَالَ أَبُو مُحَمَّد) وَمَا اعْترضُوا بِهِ من فعل عُثْمَان فَمَا علم قطّ أَنه يقتل وَإِنَّمَا كَانَ يراهم يحاصرون فَقَط وَهُوَ لَا يرَوْنَ هَذَا الْيَوْم للْإِمَام الْعدْل بل يرَوْنَ الْقِتَال مَعَه ودونه فرضا فَلَا حجَّة لَهُم فِي أَمر عُثْمَان رَضِي الله عَنهُ وَقَالَ بَعضهم إِن فِي الْقيام إِبَاحَة الْحَرِيم وَسَفك الدِّمَاء وَأخذ الْأَمْوَال وهتك الأستار وانتشار الْأَمر فَقَالَ لَهُم الْآخرُونَ كلا لِأَنَّهُ لَا يحل لمن أَمر بِالْمَعْرُوفِ وَنهي عَن الْمُنكر أَن يهتك حريماً وَلَا أَن يَأْخُذ مَالا بِغَيْر حق وَلَا أَن يتَعَرَّض لمن لَا يقاتله فَإِن فعل شَيْئا من هَذَا فَهُوَ الَّذِي فعل مَا يَنْبَغِي أَن يُغير عَلَيْهِ وَأما قَتله أهل الْمُنكر قَالُوا أَو كَثُرُوا فَهَذَا فرض عَلَيْهِ وَأما قتل أهل الْمُنكر النَّاس وَأَخذهم أَمْوَالهم وهتكهم حريمهم كُله من الْمُنكر الَّذِي يلْزم النَّاس تَغْيِيره وَأَيْضًا فَلَو كَانَ خوف مَا ذكرُوا مَانِعا من تَغْيِير الْمُنكر وَمن الْأَمر بِالْمَعْرُوفِ لَكَانَ هَذَا بِعَيْنِه مَانِعا من جِهَاد أهل الْحَرْب وَهَذَا مَالا يَقُوله مُسلم وَإِن ادّعى ذَلِك إِلَى سبي النَّصَارَى نسَاء الْمُؤمنِينَ وَأَوْلَادهمْ وَأخذ أَمْوَالهم وَسَفك دِمَائِهِمْ وهتك حريمهم وَلَا خلاف بَين الْمُسلمين فِي أَن الْجِهَاد وَاجِب مَعَ وجود هَذَا كُله وَلَا فرق بَين الْأَمريْنِ وكل ذَلِك جِهَاد وَدُعَاء إِلَى الْقُرْآن وَالسّنة

(قَالَ أَبُو مُحَمَّد) وَيُقَال لَهُم مَا تَقولُونَ فِي سُلْطَان جعل الْيَهُود أَصْحَاب أمره وَالنَّصَارَى جنده وألزم الْمُسلمين الْجِزْيَة وَحمل السَّيْف على أَطْفَال الْمُسلمين وأباح المسلمات للزِّنَا وَحمل السَّيْف على كل من وجد من الْمُسلمين وَملك نِسَاءَهُمْ وأطفالهم وأعلن الْعَبَث بهم وَهُوَ فِي كل ذَلِك مقرّ بِالْإِسْلَامِ مُعْلنا بِهِ لَا يدع الصَّلَاة فَإِن قَالُوا لَا يجوز الْقيام عَلَيْهِ بل قيل لَهُم أَنه لَا يدع مُسلما إِلَّا قَتله جملَة وَهَذَا أَن ترك أوجب ضَرُورَة أَلا يبْقى إِلَّا هُوَ وَحده وَأهل الْكفْر مَعَه فَإِن أَجَازُوا الصَّبْر على هَذَا خالفوا الْإِسْلَام جملَة وانسلخوا مِنْهُ وَإِن قَالُوا بل

يُقَام عَلَيْهِ وَيُقَاتل وَهُوَ قَوْلهم قُلْنَا لَهُم فَإِن قتل تِسْعَة أعشار الْمُسلمين أَو جَمِيعهم إِلَّا وَاحِد مِنْهُم وَسبي من نِسَائِهِم كَذَلِك وَأخذ من أَمْوَالهم كَذَلِك فَإِن منعُوا من الْقيام عَلَيْهِ تناقضوا وَإِن أوجبوا سألناهم عَن أقل من ذَلِك وَلَا نزال نحيطهم إِلَى أَن نقف بهم على قتل مُسلم وَاحِدًا أَو على امْرَأَة وَاحِدَة أَو على أَخذ مَال أَو على انتهاك بشرة بظُلْم فَإِن فرقوا بَين شَيْء من ذَلِك تناقضوا وتحكموا بِلَا دَلِيل وَهَذَا مَالا يجوز وَإِن أوجبوا إِنْكَار كل ذَلِك رجعُوا إِلَى الْحق ونسألهم عَمَّن غصب سُلْطَانه الجائر الْفَاجِر زَوجته وَابْنَته وَابْنه ليفسق بهم أَو ليفسق بِهِ بِنَفسِهِ أهوَ فِي سَعَة من إِسْلَام نَفسه وَامْرَأَته وَولده وَابْنَته للفاحشة أم فرض عَلَيْهِ أَن يدْفع من أَرَادَ ذَلِك مِنْهُم فَإِن قَالُوا فرض عَلَيْهِ إِسْلَام نَفسه وَأَهله أَتَوا بعظيمة لَا يَقُولهَا مُسلم وَإِن قَالُوا بل فرض عَلَيْهِ أَن يمْتَنع من ذَلِك وَيُقَاتل رجعُوا إِلَى الْحق وَلزِمَ ذَلِك كل مُسلم فِي كل مُسلم وَفِي المَال كَذَلِك.

قَالَ أَبُو مُحَمَّد وَالْوَاجِب أَن وَقع شَيْء من الْجور وَإِن قل أَن يكلم الإِمَام فِي ذَلِك وَيمْنَع مِنْهُ فَإِن امْتنع وراجع الْحق وأذعن للقود من الْبشرَة أَو من الْأَعْضَاء ولإقامة حد الزِّنَا وَالْقَذْف وَالْخمر عَلَيْهِ فَلَا سَبِيل إِلَى خلعه وَهُوَ إِمَام كَمَا كَانَ لَا يحل خلعه فَإِن امْتنع من إِنْفَاذ شَيْء من هَذِه الْوَاجِبَات عَلَيْهِ وَلم يُرَاجع وَجب خلعه وَإِقَامَة غَيره مِمَّن يقوم بِالْحَقِّ لقَوْله تَعَالَى {وتعاونوا على الْبر وَالتَّقوى وَلَا تعاونوا على الْإِثْم والعدوان} وَلَا يجوز تَضْييع شَيْء من وَاجِبَات الشَّرَائِع وَبِاللَّهِ تَعَالَى التَّوْفِيق.

ترجمه: «يوې ډلې دخلکو په داسې احاديثو سره احتجاج کړی چې هغوکې دبيلګې په توګه راغلی دی: {ای دالله ﷻ رسوله! ﷺ له هغو سره ونجګيږو، وی فرمايل: نه تر هغه وخت پورې چې لمونځ ادا کوی} او په ځنې نورو رواياتو کې راغلی: {مګرداچې بواح کفر (ترې) ووينې چې دالله ﷻ له لوری پرهغه باندې دليل او برهان ولري} او بعضو رواياتو کې دصبر کولو پر وجوب باندې امر شوی اګرکه زمونږ ديوه شا ووهی او مال مو راخخه واخلی. او بعضو نورو کې راغلی که وويريدې چې د تورې بريښنا دی وينې وساتی، نو لباس دی پر صورت باندې خور کړه او ووايه: ﴿إِنِّيٓ أُرِيدُ أَن تَبُوٓأَ بِإِثۡمِي وَإِثۡمِكَ فَتَكُونَ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلنَّارِ﴾ [المائدة: ٢٩] **«زه غواړم چې زما او ستا خپله ګناه ستا پرغاړه شي او دوږخي شې. همدا د ظالمانو د ظلم وړ سزا ده».**

او په ځنې نورو روياتو کې راغلي: دالله ﷻ هغه بنده اوسه چې وژل کيږی نه هغه بنده چې وژل کوی، دالله تعالی دغه فرمودې ته په پام سره ﴿۞وَٱتۡلُ عَلَيۡهِمۡ نَبَأَ ٱبۡنَيۡ ءَادَمَ بِٱلۡحَقِّ إِذۡ قَرَّبَا قُرۡبَانٗا فَتُقُبِّلَ مِنۡ أَحَدِهِمَا وَلَمۡ يُتَقَبَّلۡ مِنَ ٱلۡأٓخَرِ﴾ [المائدة: ۲۷]

«او دوی ته [آې محمد (ص)] د ادم د دوو زامنو (هابيل او قابيل) کيسه هم بشپړه واوروه؛ کله چې هغوی دواړو قرباني وکړه، نو له هغو څخه د يوه (هابيل) قرباني قبوله شوه او د بل (قابيل) قبوله نه شوه. دغه (قابيل) وويل: "زه به تا ووژنم!" هغه (هابيل) ځواب ورکړ: "الله خو يوازي د پرهېزگارانو نذرونه قبلوي"».

(ابو محمد ابن حزم فرمايي) د دوې لپاره په هيڅ يوه په دغو (اثارو) کې حجت شتون نلری مونږ يو يو له دغو اخبارو څخه له اسنادو او معناو سره په خپل کتاب په نامه دی «الاتصال إلى فهم معرفة الخصال» کې په مکمله توگه را وړی دی او ان شاء الله تعالی دالله تعالی په مرسته به دلته هم په هغه اندازه چې کفايت وکړی په اړه به يې توضيح ورکووم. اما د رسول الله ﷺ امر کول په صبر کولو سره دمال داخيستلو او دشا دوهلو په اړه، نو دغه کارپرته له شک نه هغه وخت دی چې امام دا کار په حقه سره تر سره کړی او پرته له شک نه پرمونږ فرض دی چې په داسې حالت کې صبر وکړو اگرکه هم له صبرکولو څخه خود داری وکړی. مثلا دکوم کس چې غاړه وهل کيږی په داسې حالت کې چې غاړه وهل يی پرې واجب شوی وی نو هغه کس فاسق او عاصی دی {نو بايد دغاړی پروهلوېې صبر وکړی}. او که ورمېږ وهل يې پرباطله وی نو پناه پر الله ﷻ باندې چې رسول الله ﷺ دی د داسې څه په اړه دصبر کوولو امر ورکړی وي. او دهغه دليل دالله تعالی دغه فرمان دی:: ﴿وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ﴾ [المائدة: ۲]

«کوم کارونه چې د نېکۍ او خدای پالني دي، په هغو کښې له ټولو سره مرسته وکړئ؛ او کوم کارونه چې د گناه او تيري وي، په هغو کښې د هيچا ملاتړ مه کوئ».

په تحقيق سره وپوهيدلو چې درسول الله ﷺ کلام دخپل پروردگار له کلام سره يې مخالفت نکوی. الله تعالی فرمايي: ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ٤﴾ [النجم: ۳-٤]

«دغه (محمد ص) له خپل نفسي خواهش څخه خبري نه کوي؛ دا (قُرآن) خو يوه وحيي ده چي پر هغه نازليږي».

او فرمايي ﴿وَلَوۡ كَانَ مِنۡ عِندِ غَيۡرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ ٱخۡتِلَٰفٗا كَثِيرٗا ٨٢﴾ [النساء: ۸۲]

«که دا د الله پرته د کوم بل چا له لوري وای، نو په ده کښې به ډېر گډوډ بيان موندل کېدی».

نو هر هغه څه چې رسول الله ﷺ فرمایی دالله تعالی له لوری وحی ده او دهغه په کلام کې له قرآنکریم سره اختلاف تناقض او تعارض وجود نلری، نو کله چې دا رنګه دی، نو پرته له شکه په یقین سره هرمسلمان په دې پوهیږی چې دیوه مسلمان یا ذمی مال اخیستل هغه هم په ناحق سره او ورمیږ یې وهل پرته له حق نه ګناه تجاوز او حرام (کار) دی. رسول الله فرمایلی دی: ﴿لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾ [المائدة: ٤٨] «موږ ستاسي څخه د هر یوه لپاره یو شریعت او یوه عملي تګلاره ټاکلې ده. ». او هغه احادیث چې پرته له شک نه له رسول الله ﷺ څخه په صحت رسیدلی چې فرمایلی دي: {لتاسو څخه چې هرچا یومنکر ولید حتما که یې وکولای شول په لاس سره د تغیر کړی؛ که یې په لاس سره ونشو کړای، نو په ژبه دي دهغه مخه ونیسی، که یې په (ژبه هم) ونشو کړای، نو په زړه کې دی هغه بد و ایسوی او دا دایمان له ضعیف ترینه برخو څخه دی او وروسته له هغه څخه دایمان څه وجود نلری}. او له رسول الله ﷺ څخه په صحت رسیدلی چې ویلی دي: {دالله تعالی په نافرمانۍ کې اطاعت شتون نلری بلکې اطاعت کول له الله تعالی څخه داطاعت په مسیر کې دی او هریو لتاسو څخه تر هغه وخته باید اطاعت وکړی او وایې وري چې دالله تعالی په معصیت او نافرمانۍ باندې امر شوی نه یاست، نوکه پر معصیت باندې امر وشو نو بیا نه اطاعت شته او نه هم اوریدل}. او داشان رسول الله ﷺ فرمایلی: {هرڅوک چې دخپل مال لپاره ووژل شي هغه شهید دی، او هرڅوک چې دخپل دین لپاره ووژل شي هغه شهید دی، او هرڅوک چې پرهغه دظلم کولو له امله مړ شي هغه شهید دی}. او دا رنګه فرمایلی دی: {یاخو حتما په معروف باندې امرکوي او له منکر څخه نهی کووي یا الله تعالی پرتاسې ټولوپ(عمومی) عذاب را نازل وي}. ظاهرا دغه اخبار له نورو اخبارو سره په تعارض کې دي نو باید وکتل شي ترڅو ښکاره شي چې کوم یو یې ناسخ دی. او وینو کومو احادیثو چې له قتال څخه نهی کړی ده، دهغه قدیمی او اولی اصل سره موافق دی بی له شکه چې داسلام په ابتدا کې وضعیت همدا رنګه وو. او دغه نور احادیث هم له شریعت سره نور اضافه راغلی چې هم هغه قتال دی، او دا هم په صحت کې یې شک نشته. نو ثابته شوه کله چې رسول الله ﷺ دغه احادیث فرمایلی وو، هغه اولیه احادیث نسخ او حکم یې لری شوی دی، داخو محال او حرام دی چې منسوخ واخلي او ناسخ پریږدي او یا داچې شک واخلی او یقین ترک کړي. او هرڅوک چې دا ادعا وکړی چې دغه اخبار چې ناسخ ؤ دوباره منسوخ شوی نو دا یوه باطله ادعا ده چې دی یې کووی او هغه څه یې ویلی چې پرهغه باندې علم نلری او پرالله تعالی یې پرته له علم څخه خبری تړلی او داسی یو کار حلال نه دی. که چیرته دارنګه وای نو الله تعالی په دلیل اوبرهان سره دمنسوخ ګرځیدلو حکم او دوباره بدلیدل یې په ناسخ سره بیان ولو ځکه چې الله تعالی فرمایی قرانکریم تبیان او روښانه کوونکی دهرڅه دی. او بل دلیل داچې الله تعالی فرمایی: ﴿وَإِن طَآئِفَتَانِ

مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ٱقۡتَتَلُواْ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَهُمَاۖ فَإِنۢ بَغَتۡ إِحۡدَىٰهُمَا عَلَى ٱلۡأُخۡرَىٰ فَقَٰتِلُواْ ٱلَّتِي تَبۡغِي حَتَّىٰ تَفِيٓءَ إِلَىٰٓ أَمۡرِ ٱللَّهِۚ﴾ [الحجرات: ۹]

«او که له مؤمنانو څخه دوې ډلي پخپلو منځو کښي په جنګ شي، نو د هغو په منځ کښي صلح وکړئ. بيا که له هغو څخه يوه ډله پر بلي تېری وکړي، نو له تيري کوونکي (ډلي) سره وجنګېږئ، تر دې پوري چي هغوی د الله د حُکم خوا ته راوګرځي».

مسلمانان په دې کې هيڅ اختلاف نلری چې په دغه آيت کې له ياغې ډلی سره دقتال د فرضيت په اړه راغلی دی، او آيت هم محکم او غير منسوخ دی. نو دغه آيت پرهغو احاديثو باندې حاکم دی. اوکوم څه چې مخالف د دغه آيت وو نو هغه منسوخ دي او حکم يې لری شوی دی. او يوه ډله ادعا کوی چې دغه آيت او احاديث دلارې وهونکو شوکمارانو او غلو په اړه دي نه دسلطان په اړه.

ابو محمد ابن حزم وايي: يقينا دا يو باطل څه دی ځکه چې پرته له دليل څخه خبره کول دي او هرڅوک کولی شي ادعا وکړی چې دغه احاديث ديو مشخص قوم يا يوه مشخص وخت په اړه دی، خو پرته له کوم دليل څخه ادعا کول سم کار نه دی

او دنصوصو تخصيصول په ادعا کولو سره جايز نه دی. ځکه چې داسې يو کار په الله ﷻ پورې پرته له علم څخه خبرې تړل دي او په تحقيق سره له رسول الله ﷺ نه روايت شوی چې يوه سوال کوونکی له ده څخه دهغه چا په اړه وپوښتل چې دهغه مال پرته له حق څخه غواړی، رسول الله هم وفرمايل: {مال دی هغه ته مه ورکوه. وی ويل: که له ماسره وجنګيد؟ وی فرمايل: له هغه سره وجنګيږه. وی ويل: که هغه مې وواژه؟ وی فرمايل: دوزخ ته ځي. ومې ويل: که زه يې مړ کړم؟ وی فرمايل: نوته به په جنت کې يې}. يا هغه کلام چې په همدې معنا سره دی وی ويلو. او داشان له ده ﷺ نه په صحت سره رسيدلی چې وې فرمايل: {مسلمان د مسلمان ورور دی اموال يې نه سلب وی او پرهغه باندې ظلم نکوی}. او داشان له هغه ﷺ څخه په صحت سره رسيدلی دهغه چا په اړه چې دذکاة دمال دجمع کولو درخواست کووی سوال وشو. وي فرمايل: هرڅوک چې ذکات چې پرکومی وجي دی وغواړی ذکات د هغه ته ورکړی او هرڅوک چې بغير له وجې دهغه نه يې وغواړی نو هغه د نه ورکوي. او دا خبر، يو ثابت حديث دی چې هغه يې دثقاتو له طريق له انس بن مالک له ابو بکر صديق له رسول الله ﷺ څخه مو روايت کړی. او دغه روايت دهغو کسانو تأويل چې مربوطه احاديث په قطاع طريقو او غلو باندې تأويل کوی باطل وی ځکه چې غل او قطاع طريق د ذکات دجمع کولو درخواست نکوی بلکې يواځې سلطان دذکات دجمع کولو درخواست کووی. نو قتال هرچاته شامليږی بغير له هغې وجهی چې رسول الله ﷺ پر هغې باندې امر کړی د ذکات درخواست

يې کړې وي. نو که چيرته اهل حق سره يوځای شي اهل باطل دهغو پر وړاندې مقاومت نشي کولی، له الله تعالی څخه دتوفيق اومرستي غوښتونکی يو...

(ابو محمد ابن حزم فرمايي) هغوی ته ويل کې چې څه وا يي: دهغه سلطان په اړه چې يهودان يې خاوندان دامر او نصارايې پوزيان ګرځولی او پرمسلمانانو يې جزيه الزامی کړې اوتورې يې دمسلمانانو پر اولادونو را ايستلی او دمسلمانو ميرمنی يې دزنا لپاره مباح ګرځولی او پر هرمسلمان چې وې مومی توره را وباسی اولاد او ښځې يې تصاحب شی او له هغو څخه ناوړه کار واخلی او په ټولو دغو حالاتو کې په اسلام اقرار وکړی او هغه اعلام کړی او لمونځ هم ترک نکړی ؟ نو که وې ويل چې دهغه پر وړاندې قيام جايز نه دی، هغو ته ويل کيږی دوي هيڅ مسلمان نه پريږدی مګر داچې هغه ووژنی، نوکه داسې حاکم پر خپل حال پريښودل شي نو بغير له ده او اهل کفر چې له ده سره مل دی باقی نه پاتی کيږی. نو که صبر کوول پر داسې کس باندې جايز وبلي نو کلا يې له اسلام سره مخالفت کړی او له اسلام نه وتلي دي. او که وی ويل: بلکه بايد دهغه پر وړاندې قيام وکړو او له هغه سره وجنګيږو. هغوي ته وايو که چيرته نه خو له لسم دمسلمانانو او يا واړه مسلمانان، بلکې يو له هغو څخه ووژنی او داشان ميرمنی يې خپلی کنيزی کړی او مالونه يې ترې واخلی، که دهغه پر وړاندې له قيام کولو څخه مخ نيوی وکړی په تناقض کې اخته کيږی او که دهغه پر وړاندې يې قيام. مو واجب وباله نو له هغو څخه په دې اړه حداقل دهغه په اندازه پوښتنه کوو، او هميشه دوی دخپلی احاطې لاندې نيسو تردې چې له هغو سره ديوه نارينه مسلمان يا زنانه مسلمانې په قتل کې يا دمال په اخيستلو يا دبشری ظالمانه بيعزتی سره، متوقف شو. نو که په يوڅه د دغو کې يې توپير کيښود بيا په تناقض کې اخته شوی او بلادليله تحکم يې کړی دی چې داسې يو څه جايز نه دي. او که له ټولو دغو کارونو څخه يې انکار واجب وبللو نو بيا دحق لورته راګرځيدلی دی. او له هغو څخه دهغه چاپه اړه پوښتو چې جائر او فاجر سلطان يې ميرمن يا لور اويا زوی يې په زور سره تری اخيستی ترڅو دهغو په وسيلی سره يو د فسق عمل ترسره کړی او يا په خپله شخصا له هغه سره يو بد عمل ترسره کړی، آيا دهغه په وسعت اوګنجايش کې دی چې ځان ميرمن زوی او لوريې دفاحشه کاری لپاره تسليم کړی، او يا داچې پرده باندې فرض ده چې دهغه چا پروړاندې چې غواړی داسې يو کار وکړی له هغه نه دفاع وکړی؟ نو که وې ويل پر هغه باندې فرض دی چې ځان او اهل يې تسليم کړی، نو بياخوېې ډيره عظيمه خبره کړی ځکه چې هيڅ مسلمان دارنګه خبره نکوی. او که وې ويل: بلکې پرهغه باندې فرض دی چې د دارنګه کار مخ نيوی وکړی او له هغو سره وجنګيږی، نو بيا دحق لورته راګرځيدلی دی او د داسې يو څه منل دهرمسلمان لپاره او دهرمسلمان په حق کې لازم دي، او داموالو په اړه هم همداسې دی.

ابو محمد فرمایي: او واجب دی که یوځه دظلم او ستم ترسره شول، اګرکه هم لیږ وی، باید په اړه یې له امام سره خبرې وشي او دی له هغه کار څخه منع کړل شی که چیرته یې له هغه ستم څخه لاس واخیست اودحق لورته را وګرځید اوله خلکو یا اعضاؤ څخه یې دقصاص په اخیستلو کې، اذعان وکړ، دزنا، شرابو او قذف حد یې اقامه کړ نو دهغه دخلع کولو لپاره بیا لاره شتون نلری، اوهغه به امام وی او خلع یې جایز نه ده. خو که د دغو واجباتو له کوم شي څخه یې ابا وکړه او دحق لور ته را ونګرځید، نو بیا دهغه خلع او پرځای یې دبل کس درول واجب دي؛ لکه څنګه چې الله ﷻ فرمایي: ﴿وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ﴾ [المائدة: ۲]

«نه! کوم کارونه چې د نېکۍ او خدای پالنې دي، په هغو کښې له یوبل سره مرسته وکړئ؛ او کوم کارونه چې د ګناه او تیري وي، په هغو کښي د هیچا ملاتړ مه کوئ».

او دشریعت د واجباتو دهیڅ شي ضایع کول جایز نه دی. وبالله تعالی التوفیق [1] انتهی

۱- الفصل في الملل والأهواء والنحل د ابن حزم (۴/۱۳۲-۱۳۵).